

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**18-24 YAŞ ARASI TEAKWONDO VE YÜZME SPORU
İLE UĞRAŞAN GENÇLERİN SALDIRGANLIK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

BÜLENT OKYAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

KAHRAMANMARAŞ 2017

T.C
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

18-24 YAŞ ARASI TEAKWONDO VE YÜZME SPORU
İLE UĞRAŞAN GENÇLERİN SALDIRGANLIK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

BÜLENT OKYAZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ökkeş Alpaslan GENÇAY

Jüri Üyesi
Yrd. Doç. Dr. Ünal TÜRKCAPAR

Jüri Üyesi
Yrd. Doç. Dr. Ümit YETİŞ

KAHRAMANMARAŞ 2017

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü öğrencisi Bülent OKYAZ tarafından hazırlanan **“18-24 Yaş Arası Teakwando ve Yüzme Sporunu ile Uğraşan Gençlerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi”** adlı bu tez, jürimiz tarafından 24.08.2017 tarihinde oy birliği ile Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ökkeş Alpaslan GENÇAY (DANIŞMAN)
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, KSÜ

Yrd. Doç. Dr. Ünal TÜRKÇAPAR (ÜYE)
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, KSÜ

Yrd. Doç. Dr. Ümit YETİŞ (ÜYE)
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, ADYÜ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Mehmet BOŞNAK
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Bülent OKYAZ

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

TEŞEKKÜR

Öncelikle yüksek lisans tez çalışmamda danışmanlığımı yapan Prof. Dr. Ökkeş Alpaslan GENÇAY'a teşekkür ederim. Çalışmam sırasında verilerin analizi aşamasında yardımlarını esirgemeyen Ziraat Fakóltesi öğretim üyesi Doç. Dr. Emine İKİKAT TÜRER hocama, verilerin toplanması ve yazım aşamasında yardımcı olan Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğretim üyeleri Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EROĐLU ve Yrd. Doç. Dr. Ünal TÜRKÇAPAR hocalarıma da çok teşekkür ederim.

Kahramanmaraş 2017

Bölent OKYAZ

**18-24 YAŞ ARASI TEAKWONDO VE YÜZME SPORU İLE UĞRAŞAN GENÇLERİN
SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

BÜLENT OKYAZ

ÖZET

Spor başarısı, rakibin oyun kuralları çerçevesinde engellenmesine bağlıdır. Bu engellenmenin sınırlarını, ilgili spor dalının kendi kuralları, yapılan hareketin taşıdığı niyet ve kasıt derecesi belirler. Müsabaka kurallarının ihlal edilmesi ve rakibe zarar verme niyeti saldırgan davranıştır. Saldırgan davranışlarının ortaya çıkmasını farklı etmenler belirlemektedir. Bu tez çalışmasında 18-24 yaş arasında 179 bayan ve 121 erkek olmak üzere toplam 300 gönüllü öğrenci grubunda teakwondo ve yüzme sporu yapan geçlerde saldırganlık düzeyi belirlenmiştir. Hedeflenen amaçları ortaya çıkarmak için; katılımcılara fiziksel saldırganlık, düşmanlık, öfke ve sözel saldırganlık yaklaşımları ölçebilecek sosyodemografik veri toplama formu uygulanmıştır. Öğrencilerin şiddet/saldırganlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik Buss-Perry tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği'nde yer alan 29 adet önermeye verdikleri tepkiler istatistik olarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ankete katılanların %59.7'si kız, %40.3'ü erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Cinsiyetlere bağlı yaş ortalamaları incelendiğinde kız öğrencilerin yaş ortalaması 19.24±1,69, erkek öğrencilerin yaş ortalaması ise 19.5±2,59 olarak tespit edilmiştir. Ankete katılan öğrencilerin %62'si spor yapmakta ve spor yapan öğrenciler yedi farklı (taekwondo, yüzme, atletizm, futbol, fitness, badminton ve voleybol) spor branşına dağılımları sırası ile %25.3, 20, 4, 6.3, 4, 0.7 ve 1.7 olarak tespit edilmiştir. Saldırganlık davranışı cinsiyete göre değerlendirildiğinde; erkeklerin kızlara göre düşmanlık ve sözel saldırganlık eğilimlerin daha yüksek olduğu ortaya koymuştur. Saldırganlık takım sporu ve bireysel spor yapanlara göre değerlendirildiğinde; takım sporları ile uğraşanların sözel saldırganlık ortalamasının bireysel branşlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: saldırganlık düzeyi, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, teakwondo ve yüzme

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ağustos /2017

Danışman: Prof. Dr. Ökkeş Alpaslan GENÇAY

Sayfa sayısı: 45

**INVESTIGATION OF AGGRESSION LEVELS IN 18-24 AGES YOUNG PEOPLE
MAKING TEAKWONDO AND SWIMMING SPORTS**

(MASTER THESIS)

BÜLENT OKYAZ

ABSTRACT

Success in sport depends on block of opponents within the game rules. These blocking limits were determined by sports branch's own rules, purpose of aggression and level of bad intention. Aggressive behavior is braking competition rules and devastation intention for competitor. Different factors determine to reveal aggressive behavior. In this thesis study, the effect of aggression level of teakwondo and swimming in the group of 300 volunteers, 179 female and 121 male between 18-24 years, was determined. In order to reveal the intended objectives; Social-demographic data collection form was used to measure physical aggression, hostility, anger, and verbal aggression approaches to participants. The responses to the 29 proposed questions in the Aggression Scale developed by Buss-Perry to determine the level of violence / aggression of the students were evaluated statistically. According to the results of the research, 59.7% of the respondents are female and 40.3% are male students. When the sex-related averages were examined, the average age of the female students was 19.24 ± 1.69 and the average age of male students was 19.5 ± 2.59 . The percentage of students who participated in the survey was 62% and the ratio of students who were doing one of seven branches sports (taekwondo, swimming, athletics, soccer, fitness, badminton and volleyball) were 25.3%, 20, 4, 6.3, 4, 0.7, and 1.7, respectively. When aggression behavior is evaluated according to sex; men have higher hostility and verbal aggression tendencies than girls. When aggression is evaluated according to team sports and individual sports, results showed that the average verbal aggressiveness of those who deal with team sports is higher than individual branches.

Key Words: Aggression level, Buss-Perry Aggression Scale, teakwondo and swimming

University of Kahramanmaraş Sütçü İmam

Institute of Health Sciences

Department of Physical Education and Sports, August /2017

Advisor: Prof. Dr. Ökkeş Alpaslan GENÇAY

Number of pages: 45

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÇİZELGELER DİZİNİ	VI
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1. Problem Cümlesi.....	1
1.2. Problemin Durumu.....	1
1.3. Alt Problemler.....	2
1.4. Hipotezler.....	2
1.5. Araştırmanın Amacı	3
1.6. Araştırmanın Önemi.....	3
2. GENEL BİLGİLER.....	5
2.1. Saldırganlık	5
2.1.1. Saldırganlık Tanımları	5
2.1.2. Saldırganlık Kaynağı ve Oluşumu	5
2.1.2.1. Saldırganlık Kuramları	6
2.1.2.1.1. Biyolojik Kuram.....	7
2.1.2.1.2. Psikoanalitik Kuram.....	7
2.1.2.1.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	8
2.1.2.1.4. Engellenme - Saldırganlık Kuramı.....	9
2.1.2.1.5. Saldırganlığı Öğrenilmiş Davranış Olarak Açıklayan Kuramlar	10
2.1.3. Saldırganlık Türleri	10
2.1.3.1. Araçsal (Edilgen) Saldırganlık	11
2.1.3.2. Düşmanlık İçeren (Yıkıcı) Saldırganlık	11
2.2. Spor	11
2.2.1. Spor Psikolojisi	12
2.2.2. Spor ve Kişilik	13
2.2.3. Sporun Kişilik Üzerindeki Etkileri	13
2.3. Spor ve Saldırganlık İlişkisi	14
2.4. Spor ve Saldırganlık İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmalar	16

3. GEREÇ VE YÖNTEMLER.....	23
3.1. Örnekleme	23
3.2. Araştırma Modeli	23
3.3. Araştırmanın Sayıtları	23
3.4. Veri Toplama Teknikleri.....	23
3.4.1. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği.....	23
3.5. Güvenilirlik Analizi	24
3.6. Verilerin İstatistiksel Analizi	25
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	27
4.1. Karşılaştırmalı İstatistikler	30
5. TARTIŞMA	32
6. SONUÇLAR	35
7. ÖNERİLER	35
KAYNAKLAR.....	37
ÖZGEÇMİŞ	46

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1. Barlett testi ve Kaiser-MeyerOlkin (KMO) Örneklem Yeterliliği Ölçütü.....	25
Çizelge 2. Ankete katılan öğrenci sayıları ve cinsiyete bağlı olarak yaş ortalamaları değişimi	27
Çizelge 3. Ankete katılan öğrencilerin eğitim aldıkları spor branşlarına göre değerlendirilmesi	27
Çizelge 4. Öğrencilerin Buss-Perry saldırganlık ölçeğinde yer alan önermelere verdikleri tepkilerin değerlendirilmesi.....	28
Çizelge 5. Cinsiyete bağlı olarak Saldırganlık Ölçeği Faktörlerinin karşılaştırılması (t-testi)	30
Çizelge 6. Cinsiyete bağlı olarak Saldırganlık Faktörleri Ortalamaları	30
Çizelge 7. Spor Branşları İtibariyle Saldırganlık Faktörlerinin Değerlendirilmesi (One- WayAnova Testi)	31

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Tez çalışmasının bu bölümde, araştırmanın esasını oluşturan problem cümlesi ve durumu ortaya konulmuş; araştırmanın amacı ve önemi tanıtılmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan bazı teknik kavramların tanımları yapılmıştır.

1.1. Problem Cümlesi

Çalışmanın problem cümlesi "Yüzme ve Taekwondo sporcularının, yaşa bağlı Saldırganlık Düzeyleri Nedir?"

1.2. Problemin Durumu

Sporda başarı, rakibin engellenmesine bağlı olduğundan kurallar çerçevesinde buna izin verilir [1]. Spor faaliyetlerindeki saldırganlığın sınırlarını, ilgili spor dalının kuralları, yapılan hareketin taşıdığı niyet ve kasıt derecesi belirler. Aynı hareket, farklı spor dallarında olağan veya kuraldışı olarak değerlendirilir. Spor dalında sporcu beden temasının sıklığının artmasına bağlı olarak saldırganlığın görülme oranı artmaktadır [2].

Kuralların ihlal edildiği ve rakibe zarar verme niyetiyle hareket edilmesi durumunda saldırgan davranıştan söz edilebilir. Saldırgan davranışların oluşmasında; sporcunun fiziksel yorgunluğun artması, değişme ihtimali düşük skorun getirdiği gerginlik, rakibin veya rakip takımın fizik gücü ve performansının yüksek oluşu saldırganlığa zemin hazırlamaktadır. Önemli sebeplerden biriside rakip veya rakip takımın müsabaka boyunca devam eden saldırgan davranışlarının hakem ya da seyirciler tarafından hoş görülmemesidir [2].

Terim olarak saldırganlık sporda ve egzersizde çeşitli manalarda kullanılmaktadır. Genel bir ifadeyle saldırganlık kavramı "İyi saldırganlık" ve "kötü saldırganlık" olarak ifade edilebilir. Saldırganlık terimi pozitif ve negatif çağrışımların her ikisinde yapmakta ve değer yargıları açısından karmaşıklıklar oluşturmaktadır [3]. Fakat spor ve fiziksel aktivitedeki en saldırgan davranışlar, doğal olarak istenen veya istenmeyen olarak karşımıza çıkmamaktadır. Dolayısı ile davranışın iyi ya da kötü oluşu yoruma göre değişiyor gözükmemektedir. Örneğin Taekwondo sporunda, öncelikle sert ama kusursuz yapılan bir hamleyi izleyen iki kişi, vuruşun iyi saldırganlık mı yoksa kötü saldırganlık mı olduğu konusunda aynı kararda olmayabilir. Saldırganlığın iyi yada kötü ikilemi yerine spor dalı açısından değerlendirme yapılır ise "saldırganlık" hakkında yorum yapmak daha da kolay olacaktır [4].

Sporun felsefesi barış olmasına rağmen, sporcu psikolojine ve kazanmaya bağlı ekonomik getiri çağımızda sporun kazanılması için ne gerekirse yapılmalı durumuna getirmiştir. Sporda belirlenen kurallar yarışmaların sürdürülebilir olarak devam etmesine, sporcuların rekabetçi yaklaşımlar ile zevk almalarına, izleyenleri sıkmamaya ve devamlı izleme heyecanının oluşturulmasına yöneliktir. Dolayısı ile bunların sürdürülebilir olarak devam etmesi için belirli yazılı yaptırımların uygulanmasını gerektirir. Her şeye rağmen sporcular bu yaptırımları göze alarak saldırgan davranışlarda bulunmaktadır. Özellikle mücadele gerektiren sporlarda, hakemlerin oyunu devam ettirmek adına müsabakayı sık sık durdurmamalarının, saldırganlığa sebep olduğu söylenebilir [5].

Sporcu perspektifinden değerlendirildiğinde, sporda saldırganlık spor branşın ikili mücadele içermesi ve ya bireysel olarak yapıyor olması, branşın teknik olarak rakibe karşılıklı (taekwondo, judo, boks gibi) zarar vermeyi içermesi veya rakibi direk olarak etkilemeyen (jimnastik, yüzme, oryantiring gibi) branş olmasına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu tez çalışmasında da yüzme ve taekwondo sporcularının saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı, branş, millilik durumu, yaş gibi demografik değişkenlerle sporcuların saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin seviyesinin ne olduğu incelenecektir.

1.3. Alt Problemler

1. Sporun farklı branşları ile saldırganlık düzeyleri arasında açıklanabilir bir ilişki var mıdır?
2. Sporunun branşında milli sporcu olması saldırganlık düzeyini etkiler mi?
3. Sporcu cinsiyeti ile saldırganlık düzeyleri ilişkilendirilebilir mi?
4. Sporculardaki yaş değişkeni ile saldırganlık düzeyleri ilişkilendirilebilir mi?

1.4. Hipotezler

1. Taekwondo sporcuları yaptıkları sporun doğası gereği saldırganlık düzeyi daha yüksektir.
2. Herhangi spor branşında milli olmak saldırganlık düzeyini etkilemektedir.
3. Cinsiyeti ile sporunun saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.
4. Yaş değişkenine bağlı olarak sporcularda saldırganlık düzeyleri farklılaşmaktadır.

1.5. Araştırmanın Amacı

Saldırganlık fiziksel veya sözel bir davranıştır; ancak bir tavır ya da duygu değildir. Saldırganlık, fiziksel ya da psikolojik nitelikte zarar veya hasar içerir. Örneğin bir sporcunun diğerine spor aletleri ile vurması, onu kasten utandırması, onur kırıcı sözler söylemesi, sporcu yeteneklerinin yetersizliğini hissettirmek ve tehdit etmek saldırgan davranıştır. Saldırganlık bir başka canlıya yöneltilmiş davranıştır. Birine fiziki şiddet uygulamak ve hayvanlara zarar vermek şüphesiz saldırgan davranışlardır. Ancak beyzbol oyununda kötü bir vuruş gerçekleştiren sporcunun bu başarısızlıktan dolayı giydiği spor eşyalarını sinirle fırlatması görüntü olarak uygunsuz bir hareket olmasına rağmen saldırganlık olarak değerlendirilmemektedir. Ayrıca saldırganlık fiili niyet (kasıt) içermektedir. Kasıt olmaksızın rakibine zarar vermek veya vurmaya fiilleri bile saldırganlık sayılmaz [6]. Dolayısı ile sporda saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi bilimsel ölçme, veri toplama ve güncel literatür bilgileriyle değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu tez çalışmasında rakipleri ile yakın teması gerektiren ve gerektirmeyen Taekwondo ve yüzme yapan sporcularının saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi ve üzerinde durulan değişkenlerin saldırganlığa etkisinin açığa çıkarılması hedeflenmektedir.

1.6. Araştırmanın Önemi

Bilimsel literatüre göre insanlar, yaşamın diğer alanları davranışları ile karşılaştırıldığında sporda daha saldırgan olmanın kabul edilebilir olduğunu öğrenmekte ve bu duruma inanmaktadırlar. Bu davranış saldırganlık, sakatlık ve hasar riski taşıdığından ciddi problemler oluşturmaktadır. Bu yanlış inanışın tersine spor, çocuklara spor esnasında ve spor dışında medeni davranışların gerekliliğini ve uygulamasını öğretmelidir.

Sporda saldırgan davranışlara göz yummak veya takdir etmek çocuklara yanlış davranışlar kazandırmaktadır. Spor uzmanları, spor etiği davranışlarını tanımlamak ve toplumsal kabul görmeyen saldırgan davranışların spor camiası açısından da uygunsuz ve kabul edilebilir olmadığını açığa kavuşturmak zorundadır [6].

Sporcularda performans baskısının saldırganlık eğilimlerini tetikleyebileceği düşünülmektedir. Bunu önlemek için sporculara performans gelişiminin yanı sıra kişisel gelişimi de dikkate alan bütüncül bir eğitimin verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu eğitimler verilir iken spor branşı teknik özelliklerinin sporcularda saldırganlık düzeyinin farklılaşmasında rol oynayabildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu açıdan bakıldığında,

Çalışmada yüzme ve taekwondo sporu yapan sporcularının seçilerek saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi spor alanlarının rakip ile temasları açısından farklılıklarından dolayı önem arz ettiği ve ilgili literatüre destek sağlayacağı söylenebilir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Saldırganlık

2.1.1. Saldırganlığın Tanımları

İnsanların günlük yaşamları sürecinde farklı nedenlerden dolayı ortaya koydukları davranışlar içerisinde yer alan saldırganlık, günümüz toplumunda artan şiddet olayları nedeniyle daha da önem kazanan bir kavram haline gelmiştir. Saldırganlık kelimesi Latince "ad"(doğru) ve "gradı" (adım) sözcüklerinden oluşmaktadır. İngilizcede "aggression ve assault" olaraktan ifade edilen bu kelime "bir yöne doğru yapılan hareketler" olarak tanımlanmaktadır [7]. Saldırganlık kavramı genel itibariyle, zarar vermeye yönelik yapılan davranışlar olarak tanımlanabilir, ancak söz konusu insan saldırganlığı olduğunda tam anlamıyla bir tanım yapmak zordur [8].

Literatürde saldırganlık kavramına ilişkin farklı tanımlar bulunmaktadır. Bu tanımların bazıları şu şekilde sıralanabilir. i-Saldırganlık "insanın karşısındaki rakibe veya günlük yaşamda bireye karşı üstün gelmek, onu yönetmek, işini bozmak, boşa çıkarmak için kasıtlı, hırpalayıcı, incitici, ve acı/ağrı verici düşmanca bir davranış biçimidir" [9]. ii- Saldırganlık "bedensel ve ruhsal açıdan başkalarına zarar vermek amacıyla yapılan kızgınlık, öfke ve nefret dolu yıkıcı davranışlar bütünüdür". iii-Saldırganlık " doğrudan ve dolaylı nedenlere bağlı olarak sosyal ve kültürel ortam tarafından saldırganlık olarak kabul edilen, kişisel acı ve maddi zarar oluşturan davranışlardır" [10].

Saldırganlık ile ilgili yapılan tanımlamalar değerlendirildiğinde, yapılan eylemin saldırganlık olarak ifade edilmesi için; i-davranışın fiili olması, ii-karşıya zarar veya hasar içermesi, iii-bir canlıya karşı yöneltilmiş olması ve iv-kötü bir niyet içermesi şartlarının sağlanması gerekmektedir. Sonuçta saldırganlık, " kişinin bilerek ve kasıtlı şekilde, sosyal çevresine zarar vererek, onları kontrol altına almak, üzerlerinde baskı kurmak gibi fiili ve duygusal hedefleri içeren, tasarlanmış süregelen eğilim" olarak ifade edilebilir [11].

2.1.2. Saldırganlığın Kaynağı ve Oluşumu

Bireysel, örgütsel ve çevresel faktörlerin yanı sıra, saldırgan davranışların temelinde nörolojik faktörlerinde rol aldığı bildirilmektedir [12]. Saldırgan davranışların kazanılmasında etkili olan faktör sayısının fazla olmasından dolayı davranışın gelişimi ve kontrolü konusunda

bilimsel birçok görüş ve kuram ifade edilmiştir. Saldırganlığa temel teşkil eden faktörler aşağıdaki gibi listelenebilir.

- i. Saldırganlık bireylerde küçük yaşlarda ortaya çıkıyor ise bunun temelinde ailenin olduğu düşünülebilir. Ebeveynlerin çocuklara olan olumsuz yaklaşımları çocuklarda saldırgan davranışların kazanılmasına temel teşkil etmektedir [13].
- ii. Şiddet içerikli televizyon programları, iletişim cihazları ve sosyal medyada paylaşımları saldırgan davranışların gelişimini etkilemektedir [9].
- iii. İnsan sağlığı açısından zararlı ve vücutta nörolojik olumsuzluklara neden olan alkol ve uyuşturucu maddelerin kullanılması kişilerde saldırgan davranışların kazanılmasına ve artmasına sebep olmaktadır [9].
- iv. Farklı sebepler ile kişilerin sosyal yaşamlarının engellenmesi veya isteğinin dışında yönlendirilmesi bireylerde saldırgan davranışların oluşumunu tetiklemektedir [11]. Bireylerin kendilerini çeşitli nedenlerden dolayı baskı altında hissetmeleri saldırgan davranışların oluşumuna zemin hazırlamaktadır [14].
- v. Bireylerin Çocukluk ve gençlik dönemlerinde aile ve arkadaş ilişkilerinde yaşamış oldukları sorunlar nedeniyle tanık olduğu saldırganlıklar [15] ilerleyen dönemlerde bireyde saldırgan davranışların kazanılmasına sebep olmaktadır [16]. Toplumun başka bireyleri ile iletişim kurmakta güçlük çeken ve empati yapma becerisi yetersiz olan bireylerin saldırgan davranışlar kazandıkları bildirilmiştir [17].
- vi. Hormonlar saldırgan davranışların oluşumunun bazı cinsiyetlerde ortaya çıkabileceğini göstermektedir. Erkeklik hormonu testosteron saldırgan davranışların oluşumuna sebep olurken dişilik hormonu östrojen saldırganlık davranışını sınırlamaktadır [11] .
- vii. Algılanan sosyal destek düzeyi bireylerde saldırgan davranışların oluşumuna neden olabilmektedir. Farklı kültürler yaşamış olan ve algıladıkları sosyal destek düzeyi düşük olan çocuklarda ve gençlerde saldırgan davranışların kazanılması yüksek olasılıktır [18].

2.1.2.1. Saldırganlık Kuramları

Saldırganlık, insanların doğasında olan ve günlük yaşamları sürecinde farklı nedenlerden dolayı ortaya koydukları davranış biçimlerinden biridir. Günümüz toplumunda artan şiddet olayları nedeniyle daha da önem kazanan saldırganlık, son yıllarda bilim adamları tarafından daha etkin şekilde araştırılan bir sosyolojik konu haline gelmiştir. Bu araştırmalar

neticesinde ortaya farklı yaklaşımlar ve kuramlar konulmuştur. Saldırganlığın biyolojik, psikoanalitik, sosyal öğrenme ve engellenme kuramları açıklanmıştır.

2.1.2.1.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram, saldırganlığın temelinde insanın organizmasının olduğu düşüncesini benimsemektedir. Bu noktada araştırmacılar insan ve hayvanın organizması üzerinde çalışmalar yaparak farklı yönlerden sonuca ulaşmayı hedeflemiş, testosteron hormonu, kromozomlar, beyin gibi organları incelemişler ve temel unsurun ne olduğunu bulmaya çalışmışlardır. Bu araştırmalarda testosteron hormonu üzerinde yoğun bir şekilde durulmuş, Y kromozomunun saldırganlığı arttırdığı düşüncesi benimsenmiştir. Araştırmalar ilerledikçe var olan kanının doğru olmadığı gözlemlenmiştir. Benzer şekilde yapılan başka bir araştırmada ise erkek bireylerden oluşan insan ve hayvan örneklerine östrojen hormonu verilmiş ve bu bireylerde saldırganlığın azalmadığı tespit edilmiştir [19].

Bu konuda yapılan diğer araştırmalarda, saldırganlık davranışının ana kaynağının beyin olduğunu belirtmişlerdir. Beynin bazı bölümleri elektron aracılığıyla uyarılması ile bireylerin saldırganlık güdüsünde azalma olduğu belirlenmiştir. Bazı kuramcılar kişiliğin beyinde bulunan belirli noktalarla ilişkisinin olduğunu ve saldırganlık davranışının, beynin, kulağın hemen üzerinde yer alan bölümüyle ilgili olduğunu bildirmektedirler. Bu sebeple saldırganlık davranışı ile insan anatomisi arasında araştırmalar yaparak anatomi ve saldırganlık davranışını ilişkilendirmeye çalışılmıştır [19].

2.1.2.1.2. Psikoanalitik Kuram

Saldırganlık davranışının insanın yaradılışında var olan bir içgüdü olduğu düşüncesini psikoanalitik kuram savunucularından olan Lorenz, Adler, Freud ve McDougall tarafından ileri sürülmüştür. İnsanların yaşam süreleri boyunca hissettikleri korku, açlık, susuzluk gibi duyguları ne kadar doğal ise saldırganlık hissetmelerinin de o kadar doğal olduğunu savunmuşlardır [20]. Psikoanalitik kurama göre, insanlar diğer canlılar gibi davranışlarında saldırganlığın oluşumuna sebep olan saldırganlık içgüdüleriyle dünyaya gelmektedirler. Bu noktada saldırganlığın oluşumunun temel sebebi içgüdü ya da bir dürtüdür [21]. Freud insanda sürekli birikim gösteren saldırganlık enerjisinin olduğunu, bu enerjinin yıkıcı özelliğe sahip olmasının yanı sıra kontrolünün de zor olduğunu ve yine üreticisinin insanın kendisinin olduğunu söylemiştir [22].

Lorenz ise saldırganlık kuramını önce hayvanlar üzerinde gözlem yaparak ortaya koymuş daha sonra insanı da kapsayacak şekilde genişletmiştir. Lorenz, Freud ile benzer şekilde temelde bir içgüdünün var olduğu düşüncesini savunmaktadır. Fakat bu iki bilim insanının görüşlerini farklı kılan, Freud, saldırganlığın davranış amacıyla sadece tahrip etmenin olduğuna inanırken, Lorenz bu tür davranışların temelinde türün devamını sağlamak ve çevreye adaptasyon gibi temel amaçların varlığına inanmaktadır [22]. Lorenz ve diğer bilim insanlarının hayvanlar üzerinde yaptıkları çalışmalarını insanları da kapsayacak şekilde genellemelerinden dolayı psikoanalitik kuram büyük eleştiriler almıştır [23]. Ayrıca bu kuram için delil teşkil eden kanıtları toplanırken, savunduklarının aksine saldırganlığın bir içgüdü olmadığını ortaya koyan kanıtları yok saymalarından dolayı yapılmıştır [24].

2.1.2.1.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Öğrenim kuramlarında, davranışların şekillenmesinde her bir türde genetik olarak aktarılan bilgilerden daha çok çevresel faktörlerinin etkisi bulunmaktadır. İnsanlarda gözlenen öğrenilmiş veya içgüdü olarak ifade edilen davranışların tamamı, çevresel faktörler ile etkileşim neticesinde ortaya konulan tepkilerin sonucudur [24].

Diğer kuramların aksine Albert Bandura'nın geliştirdiği öğrenme kuramı; saldırganlık davranışının oluşumu sürecine etki eden etmenlerin içgüdü dürtülerden ziyade çevresel faktörlerin rol aldığını savunmaktadır. Benzer yaklaşımla Bandura, saldırganlık davranışının oluş sürecinde çevrenin mutlaka üzerinde durulması gerektiğini ve bu davranışın amaca uygun yönetilebilir olduğunu ifade etmiş ve bireylerin saldırgan davranışa doğuştan sahip olmadıkları gelişim dönemlerinde sosyal çevreden öğrendiklerini ifade etmektedirler [25].

Sosyal öğrenme kuramına ışık için Bandura gibi düşünen Walters ve Johnson saldırganlık davranışının öğrenilmesinde bulunan iki süreçten bahsetmektedirler. Küçük yaştaki bireylerin saldırganlık davranışını öğrenirken hem çere gözlemi hem de enstrümantal öğrenme sayesinde bu olguyu geliştirdiklerini savunmuşlardır [26]. Küçük yaştaki bireyler çevrede gözlemledikleri davranışları hızlı taklit etmekte ve çevre davranışların öğrenilmesi açısından büyük önem arz etmektedir [20].

Sosyal öğrenme kuramı saldırganlık davranışının daha anlaşılır ve açıklanabilir olması konusunda önemli katkı sağlamıştır. Bu kuram saldırganlığı açıklarken daha somut bir şekilde gözlemlenebilir kavramları kullanmakta ve savunduğu öğrenme yöntemiyle, bireyler arası farklılıkları da daha kolay bir şekilde açıklamaktadır. Diğer kuramlar ile kıyaslandığında;

Sosyal öğrenme kuramında saldırganlık davranışının kontrol edilebilme yönü daha iyimser sonuçları ortaya koymaktadır. Çünkü bu kuram saldırganlığı öğrenilebilir bir davranış olarak tanımlar ve saldırganlığın öğrenilmesinin engelleyebilir veya öğrenilmiş olan saldırgan davranışın giderilmesini sağlar [27].

2.1.2.1.4. Engellenme - Saldırganlık Kuramı

Engellenme saldırganlık kuramı saldırganlığın bir dürtü olduğunu ve içgüdülerin aksine dürtülerin her zaman aktif olan bir kaynak olmadığını savunmaktadır. Dürtüler canlılarda bir ihtiyacın yerine getirilmemesi durumunda ortaya çıkan ve bu ihtiyacı karşılamayı sağlayacak güç olarak ifade edilmektedir [28]. Diğer birçok canlılar gibi insanlarda ihtiyaçlarını karşılamak için bir çaba sarf ederler. Ancak bu çabaya rağmen kişilerin ihtiyaçlarını karşılayamaması veya birilerinin engellemesi durumunda bireyde sorumlu faktöre karşı düşmanca bir tavır oluşabilmektedir. Başlangıçta bir düşünce aşamasında olan bu düşmanca tavır zaman ile zarar verme seviyesinde saldırgan davranışların açığa çıkmasına neden olabilmektedir [28]. Başka bir ifade ile bireylerin amaçlarının engellenmesi bireyde öfke duygusunun oluşumunu geliştirmekte ve engel faktörüne karşı fiziksel veya sözlü saldırgan davranışlar göstermesine neden olmaktadır [29]. Engelleme faaliyeti bireylere karşı kasıt olmaksızın veya kasıtlı gerçekleşebilmektedir. Dolayısı ile engellemeye karşı meydana gelebilecek bir saldırganlık seviyesi de engellenmenin şiddetine ve engel teşkil eden kişiye göre farklılık arz etmektedir [10]. Örneğin akıl sağlıkları yerinde olmayan bireylerin engellemelerinde kasıt aranmadığından genelde saldırganlık oluşmasına sebep olmazlar.

Engellenmenin psikolojide saldırganlık oluşuma büyük oranda temel teşkil ettiği olduğu kabul edilmektedir. Engellenme saldırganlık kuramı psikoanalitik kuramından yararlanmış, fakat mevcut görüşleri test edilebilir hale getirerek anlaşılır kılmaya çalışması yönü ile psikoanalitik kuramdan farklılık göstermektedir [30]. Engellenme saldırganlık kuramında saldırgan davranışın oluşum nedeni bir dürtü olarak ifade edilmiş olsa da gerçekte bu tam kabul edilmemiş, genetiksel saldırgan insan imajı yerine engellemeler neticesinde oluşturulmuş saldırgan bir insan imajı ortaya konulmuştur [31]. Engellenme saldırganlık kuramının savunduğu engelleme neticesinde saldırganlık oluşur varsayımı aynı zamanda yapılan araştırmalardan elde edilen bilimsel verilerle de desteklenmektedir. Buna rağmen kuram engellenen bireylerin saldırgan davranışları ne zaman ve ne şekilde gerçekleştireceğini, nasıl bir ifade olabileceğini ve saldırgan tavırlara maruz kalacak kişinin kim olabileceğini tam olarak belirtememektedir [24].

2.1.2.1.5. Saldırganlığı Öğrenilmiş Davranış Olarak Açıklayan Kuramlar

Öğrenim kuramlarında, davranışların şekillenmesinde canlı türlerine özgü eğilimler ya da genotipik olarak aktarılan bilgilerden ziyade çevresel faktörlerinin rolü bulunmaktadır [24]. Öğrenilmiş davranış kuramlarında saldırganlık davranışının şekillenmesinde ve ortaya çıkmasında sosyolojik ve fiziksel çevre etmenlerinin etkili olduğu savunulmaktadır. Öğrenilmiş davranış kuramında klasik ve edimsel koşullanmadan bahsedilmektedir.

Klasik Koşullanma; bireyin şartsız uyarılar içerisinde, şartlı olarak yapılan bir uyarıya gösterdiği tepkiyi, zaman bağlı olarak şartlı uyarı tek başına (şartsız uyarılar olmaksızın) gerçekleştiğinde aynı şekilde tepkiyi gösteriyor olmasıdır. Davranışçı yaklaşımlar içerisinde bireylerin saldırganlık davranışını öğrenmesinde klasik koşullanmanın rol aldığı bildirilmektedir. Provokatif bir uyarıya bağlı olarak, bir buz hokeyi oyuncusunun maç süresince diğer oyuncularla kavga etmesi durumu, ortada provokatif eylem olmasa bile benzer koşullar gerçekleştiğinde oyuncunun tekrardan kavga etmesi klasik koşullanmaya örnek olarak verilebilir [31]. Klasik Koşullanma hayvanların gösterdiği davranışların açıklanmada kullanılmasına karşın, karmaşık bir düşünme sistemine sahip olan insanın davranışlarını açıklamada sınırlı kalmaktadır [31].

Edimsel Koşullanmada; öğrenilen bir davranışın gösterilmesinde bir ödül sürecinin oluşu, bu davranışı daha sonraki süreçte tekrarlanabilecektir. Davranışın öğrenilmesinde pekiştirme (tekrarlama) önemli bir etkidir. Edimsel Koşullanma insanların gösterdiği diğer davranışlarda olduğu gibi saldırganlık davranışının pekiştirilmesi ile ortaya çıktığını düşünülmektedir. Araştırmalar olumlu ve olumsuz davranış pekiştirmelerin saldırganlık davranışının öğrenilmesinde rol aldığını ortaya çıkarmıştır. [31] yaptığı araştırmada, okul öncesi çocukların kendilerine yöneltilen saldırıları elemine etmek için karşı saldırgan davranış göstermelerine izin verildiğinde, çocukların kavga etme alışkanlıkları kazandıklarını ortaya koymuştur.

2.1.3. Saldırganlık Türleri

Saldırganlık davranışı birçok türde sınıflandırılabilir bilimsel araştırmalar ile tespit edilmiştir. Saldırganlık genel aktif ve pasif saldırganlık olarak iki farklı grupta sınıflandırılmıştır. Aktif saldırgan grupta kaşı bireye zarar verme düşüncesi fiili bir eylem olarak gerçekleşmekte iken pasif saldırganlık davranışında zarar verme düşüncesi eyleme dönüşmemektedir. Aktif saldırganlıkta; saldırgan birey saldırganlığa maruz kalacak bireye

yönelik zarar amaçlı ölçülebilir nitelikte somut bir eylem gerçekleştirirken, pasif saldırgan davranışta saldırgan birey diğer bireylere karşı herhangi bir eylem gerçekleştirilmemesinde ve onları tolere etmektedir. Pasif saldırganlık davranışında bireyler mevcut yasalardan, spor kurallarından ve rakibinin olası bir zarar görme düşüncesinden dolayı herhangi bir saldırgan davranış göstermekten kaçınmaktadırlar. [32] saldırganlık üzerine yaptığı çalışmada aktif saldırganlığı araçsal (edilgen) saldırganlık ve düşmanlık içeren (yıkıcı) saldırganlık olarak iki grupta ele almıştır.

2.1.3.1. Araçsal (Edilgen) Saldırganlık

Araçsal saldırganlıkta saldırgan bireyler saldırı eylemini gerçekleştirmeden önce planlar ve bilinçli olarak saldırı eylemini gerçekleştirir. Saldırgan birey somut bir şekilde rakibini incitici ve zarar verici bir arzu içerisindedir. Araçsal saldırganlık, söz konusu saldırgan tavra maruz kalacak rakibi öfkelenmeden kişinin kendini tatmin etmesi durumudur. Bu saldırgan tutum pasif bir davranış şekli olmasından dolayı birey devamlı surette mücadeleden kaçınır. Araçsal (edilgen) saldırganın rakibine surat asması, küsmesi, içerisinde bulunduğu ruh halini dolaylı yada dolaysız olarak ifade etmesi halinde araçsal saldırganlığın dolaylı ifadesi olarak tanımlanır. Araçsal (edilgen) saldırganlığı, duygusal bir temeli olmayan sadece hedefe yönelik bir saldırganlık olarak tanımlamaktadır.

2.1.3.2. Düşmanlık İçeren (Yıkıcı) Saldırganlık

Düşmanlık içeren saldırganlık grubunda saldırgan bireyler tamamen muhatabına zarar verme amacı güderler ve bunu gerçekleştirecek davranışlar sergilerler. Düşmanlık içeren saldırganlıklarda, saldırgan bireyler muhataplarını sevmezler ya da onlara karşı nefret duyguları besleyerek tam olarak zarar verme olgusuna sahiptirler. Yıkıcı saldırganlık ya da düşmanlık içeren saldırganlık olarak bilinen saldırganlıkta, saldırgan birey kendisine zarar verdiğini düşündüğü rakibine karşı zarar verme güdüsü taşımaktadır [19].

2.2. Spor

Spor, bireyde yetenek gelişiminin yanı sıra fizik ve ruh sağlığının korunmasını sağlayan, hızlı ve doğru karar verme yeteneği gerektiren, dikkat ve algılamayı güçlendiren, zihinsel ve fiziksel yetenekleri geliştiren faaliyetlerin tamamı olarak tanımlanabilir. Bu tanıma ilave olarak spor hakkında başka tanımlamalarda yapılmıştır. [33, 34] spor tanımını "Spor, ferdin tabii çevresini insani çevre haline getirirken, belirli kurallar altında araçlı ya da araçsız, ferdi veya toplu olarak, boş zaman kavramı içinde veya tam zamanını alacak şekilde branşlaştırarak

yaptığı sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruh ve fiziği geliştiren, rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgudur" olarak tanımlamıştır. [35] spor tanımını "Spor, bireyin beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi, belli kurallara göre rekabet ölçüleri içinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma ve üstün gelme, gerçek anlamda başarı gücünün artırılması kişisel açıdan en yüksek noktaya çıkarılması yolunda gösterilen yoğun çabalar" olarak ifade etmiştir. [36] tanımlamasında spor "İnsan ruhundaki mücadele ve başarı azminin tabiat ve sosyal yapı ile karşılıklı ilişki kurmak suretiyle, sistemli ve adil, belirli kurallar içinde fizik, moral, toplumsal ve karakter kişiliğinin yarışmaya dönüşmesi" olarak açıklanmıştır. [37] spor tanımını "Spor, kişinin beden ve ruh sağlığını koruyucu bütün yapısının dengeli olarak geliştirilmesi ile ilgili olan faaliyetlerin başarıya ve yarışmaya dönüşmüş şeklidir. Spor hedef olan başarıya ulaşma yolunda çeşitli yönleriyle kişinin sağlığını da dikkate alan bir faaliyet olmalıdır" olarak tanımlamıştır.

Sporun temel amacı saldırgan davranış dürtülerinin elemine edilerek yönetilmesidir [38]. Günümüzde spor yaygın olarak sağlıklı yaşam, boş zamanları değerlendirilmesine yönelik bir etkinlik, ya da belli branşlar da yarışma unsuru olarak görülmektedir. Spor doğası gereği insanı kapsadığından, spor yapmaktaki amaç sağlık, verimlilik, sosyal yaşam gibi sebeplerle günümüzde sosyal hayatımızı düzenleyen vazgeçilemez bir sosyal olgu konumundadır [39].

2.2.1. Spor Psikolojisi

Psikoloji kişilerin davranış ve zihinsel süreçlerini inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Sporun gerek insanın davranışları üzerindeki gerekse zihinsel aktivite olarak etkisi düşünüldüğünde spor ve psikolojisinin ortak olarak spor psikolojisi hakkında birçok tanım yapılmıştır. [40] spor psikolojisini; "Fiziksel aktivitenin psikolojik temellerinin incelenmesi" olarak tanımlamıştır. [41] tanımında ise; "psikoloji biliminin ilkelerini spor alanına uygulanmasını içeren bir alandır" olarak ifade edilmiştir. Spor psikolojisini "Uygulamalı psikolojidir; spor branşlarına ve spor ortamına uygulanan psikoloji bilimidir."

Spor psikolojisi temelde iki farklı amaç gütmektedir. i-Spor yapan kişilerde psikolojik faktörlerin sporcu performans üzerinde nasıl etkisinin olacağını anlamak, ii-Spora katılımın kişinin psikolojik gelişimini, sağlığını ve zindeliğini ne ölçüde ve nasıl etkilediğini anlamaktır [42]. Spor psikolojisinin genel odak noktaları; sporcunun performansını üst düzeye ulaştırmak amacıyla sporcuya destek, zihinsel antrenman programları hazırlamak, en uygun zindelik kontrolünü sağlamaktır [42].

Moran [43] spor psikolojisinin üç temel özelliğini ifade etmiştir. i- Spor psikolojisi, bir bilimdir. ii- Spor psikolojisi, yarışmacı sporcu davranışının yanı sıra egzersiz, serbest zaman ve zindelik için yapılan fiziksel aktiviteleri de içerir. iii- Spor psikolojisi, bir çalışma alanıdır ve kuramsal olmasının yanında uygulamada yönü de bulunmaktadır.

2.2.2. Spor ve Kişilik

Spor psikolojisi alanında sporun kişilik ve gelişimi ile olan ilişkisinin açığa çıkarılmasına yönelik yapılan bilimsel çalışmalar son dönemde artış göstermiştir. Sporcu kişiliği, sporun kişilik üzerinde oluşturduğu etkiler, bireylerin performanslarıyla kişilikleri arasındaki ilişki, profesyonel ve başarılı sporcuların kişilik özelliklerinin incelenmesi araştırmacılar için değerli ve güncel çalışma alanları olmuştur. Spor psikolojisi araştırmacıları, başarılı sporcuların kişilik farklılıklarını açığa çıkarabilirler ise spor yapmanın insanın kişiliği üzerinde olumlu etkiler sağladığını belirleyip spor sektörünün işi kolaylaşacaktır. İstenilen sonuçlara ulaşıldığında, bireylerin kişilik ve becerilerine göre hangi spor branşını seçmesi gerektiği ya da spor dallarına uygun sporcu seçimini kolaylaştıracak, seçilmiş olan sporcuların yeni başarılar kazanılacaktır [44].

Spor ve kişilik ilişkisi arasında çalışmalar bu bağlantıyı belirleyecek bazı sorulara cevap aramaktadır. Spor yapan ve yapmayan bireylerin kişilikleri ve kişisel gelişimleri arasındaki farkın belirlenmesi gerekmektedir. Spor yapan ve başarılı olmuş profesyonel sporcular ile diğer sporcular arasında kişilik gelişim farklarının ortaya konması önemlidir. Sporcuların kişiliklerinde veya gelişiminde yapmış oldukları spor branşlarının katkısı açıklanmalıdır. Sporun bireysel veya takım ile yapılması kişilerde oluşturduğu gelişimin açıklanması gerekmektedir [45].

2.2.3. Sporun Kişilik Üzerindeki Etkileri

Bireyin düzenli olarak spor yapmasının fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından olumlu etkisi olduğu düşünülmektedir. Söz konusu olumlu etkilere; kişinin kendi hakkında olumlu düşüncelere sahip olması, öz güven artışı, bireyin kendini kabullenmesi, stres ve depresyon oluşumunda azalmalar olarak ifade edilebilir. Spor yapmak bireye, zekâsının ve fiziksel olarak bedeninin sınırlı yönlerini unutturulmasına yardımcı olduğu gibi insanın vücudunu yeniden tanımasına imkan verir. Ayrıca spor, korku, öfke ve aşk gibi belirli hislerin oluşumuna da olanak sağlamaktadır. Kişinin normal hayatta yaşadığı bir takım fiziksel ve ruhsal bozukluklar

kişiyi yorgun ve bitkin bir hale getirir. Spor, kişinin bu olumsuz durumdan kurtulup normal yaşantısına dönmesine büyük katkı sağlar.

Spor bilindiği üzere belirli kurallar çerçevesinde takımca ya da bireysel olarak yapılan eylemdir. Genel anlamda takımla yapılan spor eylemlerinde kurallara uyulması bireyin takıma uyum sağlaması açısından önemlidir. Sporcu söz konusu uyum sürecinde kurallar sayesinde yeni özellikler kazanır ya da mevcut özelliklerini iyileştirir.

Sporda başarı olmak için bireyin belirli fiziksel ve ruhsal özelliklere sahip olması gerekmektedir [45]. Bireyin spor yaptıkça geliştirdiği ve kazandırdığı özellikleri bilim adamları, düşünür ve spor ahlakçılarınca aşağıdaki gibi genelleştirilmiştir. i- Spor, sporcunun karakterinin şekillenmesini sağlar. ii- Takım ile yapılan sporlar bireyde işbirliği yapmayı öğretilerini geliştirir. iii-Bireysel sporlar kişide disiplin ve zamanı iyi kullanmayı öğretir. iv- Spor dürüst, etik ve mertçe mücadele etme alışkanlığını kazandırır. v-Yaptığı sert ve tehlikeli idmanlar bireyin cesaretini artırır. vi-Sporun zorunlu olmayış eğitimci ile sporcunun arasındaki ilişkileri geliştirerek sporcunun sosyalleşmesine yardımcı olur. vii-Bedensel temas ihtiva eden spor dalları sporcunun iletişim yönünün gelişmesine imkân tanır. viii- Spor bireye saldırganlık dürtüsünün doğal yollarla ve sosyal kurallara uygun bir şekilde elemine edilmesini sağlar [46].

Bireyler spor sayesinde belirli kazanımlar sağlarken bireyin içerisinde bulunduğu ortamında etkisi büyüktür. Dış faktörler her spor dalında farklılık gösteriyor olmasına rağmen genel itibariyle bireyin bu faktörlerle baş edebilecek kişilik özelliklerine sahip olması çok önemlidir. Şayet sporcunun spor yaparken karşılaştığı engellemelere karşı gerekli azmi göstermeli, spor yaptığı ortamın onun için bir rakip ortam olduğu bilincinde olmalı, olası sosyal, kültürel, ekonomik baskılar altında ezilmemelidir. Bu noktada spor kişide belirli fiziksel ve psikolojik özellikler gerektirir. Söz konusu özelliklere sahip olmayan bireylerin başarılı olması sınırlıdır.

2.3. Spor ve Saldırganlık İlişkisi

Spor ve saldırganlığın ilişkisi konusunda birçok düşünce ayrılığı bulunmasına rağmen spor psikolojisi uzmanlarının fikir birlikteliği sağlandığı durumlarda bulunmaktadır [47]. Spor, insanlar ve toplumlar arasında bağlar kuran, sosyalleştirici, temelinde barış, kardeşlik ve dostluk gibi kavramları içeren önemli bir olgudur. Tarihte, olimpiyatların düzenlendiği dönemlerde savaflara bile ara verildiği bilgisi mevcuttur [37]. Bu çerçeveden bakıldığında ne kadar saldırganlık olgusu sporla ilişkilendirilemese de günümüzde birçok spor müsabakası esnasında şiddet olayları gerçekleşmektedir.

Saldırğan öğelerin sıklıkla karşılaşıldığı sporları yapan kişilerin normal hayatlarında da saldırğan tutumları daha sık sergilediklerini gözler önüne sererken, diğer bir grup araştırmada ise söz konusu sporları yapan kişilerin saldırğanlık dürtülerini kontrol etmede daha başarılı olduklarını ve daha az saldırğanlık sergilediklerini ortaya koymuştur [11]. Günümüzde boks, karete, teakwondo gibi şiddet ve saldırğan temas içeren spor dallarında uğraş veren bireylerin gerek müsabakalar da gerekse normal hayatlarında gerçekleştirdikleri birçok saldırğan davranış sporun barışçıl ortamına gölge düşürmüş ve insanların zihninde olumsuz bir durum olarak yer edinmiştir.

Sporda saldırğanlık davranışı farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Sporda saldırğanlık, müsabaka esnasında olaya dahil olan bireylerin psikolojik, biyolojik veya sosyal uyarıcılardan etkilenmesi sonucu, yapılan spor dalına özgü kuralların çığnenmesi, eylemin gerçekleştirildiği kişiye zarar verme ya da belirli bir amaca bağlı olarak yaptıkları sözel yada fiziksel eylemler olarak ifade edilir [48]. Sözlü saldırğanlık, sporcuların birbirlerine, maçı yöneten hakemlere, takım ya da saha görevlilerine veya seyircilere karşı kullandıkları argo cümleler ya da benzer nitelikteki söylemlerden oluşmaktadır. Spor müsabakalarında genelde kazananın çok kaybedenin saldırğan tavırlar sergilediği gözlemlenmiştir. [49] yaptığı çalışmada bu tanının gerçekliğini ortaya koymuştur [49]. Benzer şekilde [6] sporcunun, müsabakayı kaybetmesi, müsabakanın yönetiminin kötü olarak gerçekleştiği inancına sahip olması, fiziksel acı, yaralanma ve istediği performansı sergileyemediği durumlarda daha saldırğan olduğunu belirlemişlerdir [50].

şiddet içeren sporlarda saldırğanlık eyleminin yalnızca sporcularda değil aynı zamanda izleyicisi olan bireylerde de daha çok ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu amaçla yapılan bir çalışmada 1500 hokey taraftarı incelendiğinde gençlerin çok olduğu ve alkol tüketimini arttığı durumlarda daha saldırğan davranışların ortaya çıktığı görölmüştür [2].

Farklı çalışmalardan elde edinilen bilgilerin bir biriyle örtüşmemesi gerçeği göz önüne alındığında sporun saldırğanlığın önlenmesinde etkili bir faktör olduğu bilinse de bunu her spor dalı için söylemek pek de mümkün olan bir durum değildir. Yapılan çalışmalarda göstermektedir ki bazı spor dallarında sporcuların ötesinde izleyicilerin bile olumsuz etkilendiği ve saldırğan tutumları daha çok ortaya koyduğu tespit edilmiştir.

2.4. Spor ve Saldırganlık İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmalar

Ramazanoğlu ve ark. [51] yaptıkları çalışmada Taekwondo ve futbol spor dallarındaki sporcuların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılmasını amaçlamışlardır. Araştırma İstanbul ilinde 75'i futbol ve 69'u taekwondo sporuyla uğraşan toplam 144 sporcu ile gerçekleştirilmiştir. Sporcuların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde [28] tarafından geliştirilen "Saldırganlık Envanteri" kullanılmıştır. Futbolcular ile Taekwondo sporu yapanların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde t testi uygulanmıştır. Yapılan analizler neticesinde taekwondo sporu yapanların ile futbolcuların saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,01$). Sonuç olarak taekwondocuların futbolculara oranla daha az saldırganlık sergiledikleri bilgisine ulaşmışlardır.

Afyon ve ark. [52] yaptıkları çalışmada profesyonel futbol takımlarında oynayan oyuncuların saldırganlık düzeylerinin belirlenerek karşılaştırılması amaçlamışlardır. Araştırma Muğla ilinde 5 profesyonel takımın futbolcuları olan 75 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Futbolcuların saldırganlık düzeylerini belirlemek için [28] tarafından geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği" kullanılmıştır. Takımların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde F testi uygulanmış, farklı grupların belirlenmesinde ise Tukey testi kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde profesyonel futbolcuların saldırganlık düzeyleri arasında farklılıkların olduğu görülmüştür. Saldırganlık yönünden bakıldığında söz konusu 5 takım içerisinde Fethiyespor en saldırgan takım ortalamasına sahipken ($15,83 \pm 2,71$) Milasspor'un en düşük ortalamaya sahip olduğu ($13,95 \pm 2,19$) tespit edilmiştir. Saldırganlık puanları yüksek olan Fethiyespor ve Dalaman Kağıtspor'un söz konusu sezonda küme düşmekten son haftada kurtulduğu bilgisine ulaşılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere oyuncuların saldırganlık ortalamasını yükselten nedenin kaybetme korkusundan kaygılandığı söylenebilir.

Kırbaş ve ark. [53] yaptıkları çalışmada ortaöğretim kurumlarında yaşanan şiddet olaylarının nedenleri ile şiddeti engellemede spor aktivitelerinin rolünü ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma Amasya il merkezinde tesadüfi yöntemle belirlenen 12 ortaöğretim kurumunda öğrenim gören 328 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma nitel bir çalışma olarak hazırlanmış ve "betimleme" yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada şiddet eğilimi gösteren bireylerin spor ilgi düzeyleri ile okul başarı düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ders içerikleri ile ders dışı spor aktivitelerinin bireylerin beklentilerini yeterli seviyede tatmin etmediği sonucuna ulaşmışlardır.

Kırımoğlu ve ark. [54] yaptıkları çalışmada lise ğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin spor yapıp yapmama durumuyla olan ilişkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma Aydın il merkezinde bulunan lise, Anadolu lisesi ve Fen lisesinde öğrenim gören 327'si bayan, 396'sı erkek olmak üzere 723 ğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin saldırganlık düzeylerini ölçmek için [55] tarafından geliştirilen "Saldırganlık leği" kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde bayan öğrencilerin erkek öğrencilere oranla saldırganlık puanları istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek çıkmıştır ($p<0,05$). Spor yapan bireylerle yapmayan bireylerin, Spor yapan bayan öğrencilerle yapmayan bayan öğrencilerin, spor yapan erkek öğrencilerle yapmayan erkek öğrencilerin arasında saldırganlık düzeyleri bakımından anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Sonuç olarak sporun lise çağındaki gençlerin saldırganlık düzeyleri üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Kabak [14], yaptığı çalışmada spor yapan ve yapmayan ergenlik dönemindeki bireylerin saldırgan davranışlarının incelenmesini amaçlamıştır. Araştırma Adana ili Seyhan ve Yüreğir ilçelerinde tabakalama yöntemiyle belirlenen 10 farklı lisede öğrenim gören 600 ğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin saldırganlık durumlarının belirlenmesinde Kocatürk tarafından geliştirilen "Saldırganlık leği" kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde, öğrencilerin lisanslı sporcu olma durumları, anne-baba meslekleri ve anne-baba eğitim düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Buna karşın öğrencilerin cinsiyetleri ve aile gelir durumları ile saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Sonuç olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha saldırgan oldukları ve aile aylık geliri 600 TL ve altında olan öğrencilerin daha yüksek gelir grubuna sahip ailelere mensup öğrencilere oranla daha az saldırganlık gösterdiği saptanmıştır ($p<0,00$). Spor yapan ve yapmayan öğrenciler arasında saldırganlık yönünden anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Spor yapan öğrencilerin yapmayan öğrencilere oranla başarı arzusunun daha fazla olduğunu belirlemişlerdir.

Taştan [56], yapmış olduğu çalışmada futbolda farklı taraftar gruplarında şiddet davranışının karşılaştırılmasını amaçlamıştır. Araştırma Türkiye Futbol Federasyonunun 2008-2009 Futbol sezonunda 2. lig 3. grupta yer alan Mersin İdman Yurdu Spor Kulübünün maçlarını izleyen 150 taraftar ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde Ki-Kare testi uygulanmıştır. Yapılan analizlerde herhangi bir taraftar derneğine ye olan ile ye olmayan taraftarlar arasında; sosyo-demografik, spor ve futbol kültürü ile şiddet eğilimleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Sonuç olarak futbolda taraftar derneklerine ye

olan örgütlenmiş taraftarın şiddet eğilimlerinin üye olmayan yani örgütlenmemiş taraftarlara oranla daha fazla olduğu bilgisine ulaşmışlardır.

Dervent ve ark. [57] yapmış oldukları çalışmada lise öğrencilerinin sportif faaliyetlere katılımları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlamışlardır. Araştırma İstanbul ili Gaziosmanpaşa İlçesinin Kadri Yörükoğlu, Plevne ve Cumhuriyet Liselerinde öğrenim gören rastgele seçilmiş 354 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin belirlenmesinde [58] tarafında geliştirilen "Saldırganlık Envanteri" kullanılmıştır. Yapılan çalışmada spor yapan öğrencilerin spor yapmayan öğrencilere göre atılganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,005$). Spor yapan bireyler ile yapmayan bireyler arasında saldırganlık özellikleri açısından istatistiksel bir fark saptanmamıştır ($p>0,05$). Çalışma sonucunda spora katılımın, lise öğrencilerinde saldırganlığı azaltmadığı ancak atılganlık özelliğini arttırdığı tespit etmişlerdir.

Özdevecioğlu [59] yaptığı çalışmada spor tatmininin, stres ve saldırganlıkla olan ilişkisi ile spor tatmininin, stres ve saldırganlık üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma Antalya ilinde çeşitli branşlarda ki 420 sporcu ile gerçekleştirilmiştir. Sporcuların spor tatminini belirlemede [58] tarafında geliştirilen "Spor Tatmin Ölçeği", stres durumlarının belirlenmesinde [60] tarafından kullanılan "Stres Ölçeği" ve Saldırganlık durumlarının belirlenmesinde ise [61] tarafından geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği" kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde spor tatmininin stresi %15 oranında saldırganlığı ise %8,1 oranında açıkladığı ve bireylerde stres ve saldırganlığı azaltıcı yönde etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda stres ve saldırganlık arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu ve spor tatmini yüksek olan bireylerde stres ve saldırganlığın azaldığı sonucuna varmışlardır.

Odabaşı [62] yaptığı çalışmada takım ve bireysel spor yapan kişilerin saldırganlık düzeyleri ile saldırganlığı etkileyen faktörlerin değerlendirilmesini amaçlamışlardır. Araştırma Samsun ilinde spor kulüplerinde oynayan 120'si takım sporları ve 120'si bireysel spor yapan toplam 240 sporcu ile gerçekleştirilmiştir. Sporcuların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde [58] tarafında geliştirilen "Saldırganlık Envanteri" kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde, bireysel spor yapanların yıkıcı, edilgen ve genel saldırganlık puanlarının ortalamasının takım sporu yapanların saldırganlık puanlarının ortalamasından yüksek olduğu ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Sonuç olarak bireysel spor yapanların saldırganlık ve şiddet eğilimlerinin daha çok olduğu tespit edilmiş ve bunun sebebinin ise bireysel sporlarda kişinin hareketleri kendini etkilerken takım sporlarında

yapılacak hareketlerin takım arkadaşlarını etkileyecek olmasından dolayı oluşan baskıdan kaynaklandığı sonucuna varmışlardır.

Duyar [63] yapmış olduğu çalışmada spor ve saldırganlık ilişkisini farklı bakış açılarıyla ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma Adana ilinde ikamet eden tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenmiş 328 futbol seyircisiyle gerçekleştirilmiştir. Seyircilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde İpek İltter [58] tarafından geliştirilen "Saldırganlık Envanteri" kullanılmıştır. Elde edilen verilerin karşılaştırılmasında T testi ve F testi kullanılmıştır. Seyircilerin eğitim seviyeleri, anne-baba meslekleri, anne-baba eğitim düzeyleri ile saldırganlık durumları arasında herhangi bir fark yokken ($p>0,05$), yıkıcı ve atılgan saldırganlık boyutunda aile gelir seviyesinde anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Sonuç olarak gelir ve sosyo-demografik özellikler açısından bakıldığında bireyleri saldırgan davranışta bulunmalarında etkili bir durumla karşılaşmamışlardır.

İlhan ve Çimen [64] yaptıkları çalışmada sporda görülen şiddet olaylarına medyanın etkisini spor yazarlarının algılaması çerçevesinde ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma tesadüfi olarak seçilen ulusal gazete ve dergilerde köşesi bulunan 42 spor yazarı ile gerçekleştirilmiştir. Spor yazarlarının 34 ile yüz yüze, 8 ile telefon aracılığıyla görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan "Görüşme (mülakat) yöntemi" kullanılmıştır. Araştırmada spor yazarlarının spor medyasının şiddeti özendirme ve körüklemeye etkili olduğunu belirtenler %76,2, kulüp yöneticilerin etkisi olduğunu belirtenler %57,1 ve taraftarın etkisi olduğunu belirtenler ise %11,9 olarak tespit edilmiştir. Sonuç olarak spor yazarlarının önemli bir kısmının medyanın sporda şiddet olaylarını özendirme ve körüklemeye etkili olduğu görüşüne sahip oldukları bilgisine ulaşmışlardır.

Ersoy ve ark. [65] yaptıkları çalışmada genç erkek güreşçilerin saldırganlık düzeylerinin sosyo-demografik özelliklere göre incelenmesini amaçlamışlardır. Araştırma Ankara Şeker, MTA ve TEDAŞ spor kulüplerinde sporcu olan 81 güreşçi ile gerçekleştirilmiştir. Güreşçilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde "Saldırganlık Envanteri"nden yararlanılarak [55] tarafından geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde nonparametrik test yöntemlerinden olan "Kruskal-Wallis H testi", "Mann-Whitney U" testi ve değişkenlerin saldırganlık üzerindeki etkisinin belirlenmesinde korelasyon analizi olan "Sperman testi" uygulanmıştır. Yapılan analizler neticesinde güreşçilerin yaş, spor yaşı ve elde ettikleri en yüksek derece değişkenleri ile saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Elde edilen verilerin diğer çalışmalarla

karşılaştırılmasında güreş sporuyla ilgilenen bireylerin takım sporlarıyla uğraşan bireylere oranla daha az saldırgan davranışlar gösterdiğini tespit etmişlerdir.

Karabulut [66] yaptığı çalışmada çim hokeyi sporcularının saldırganlık düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma 2010 yılında Gaziantep'te düzenlenen 16 yaş altı açık alan çim hokeyi Türkiye şampiyonasında oynayan tesadüfi ve gönüllülük esasıyla belirlenen 128 sporcu ile gerçekleştirmiştir. Sporcuların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde [58] tarafından geliştirilen "Saldırganlık Envanteri" kullanılmıştır. Verilerin analizinde t testi, Kruskal-Wallis H testi ve Korelasyon analizi yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde sporcuların genel olarak orta düzeyde saldırgan bir yapıya sahip oldukları, erkeklerde yıkıcı saldırganlık puanının, bayanlarda ise atılğan saldırganlık puanlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca spor yaşı ile atılğan saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Sonuç olarak spor yaşı arttıkça atılğan saldırganlık puanlarının da yükseldiği bilgisine ulaşılmıştır.

Oda [45] yapmış olduğu çalışmada 11-13 yaş grubundaki bireylerde spor yapmanın saldırganlık ve iyimserlik üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırma Samsun ili Çarşamba ilçesinde bulunan Ortaokullarda 6. 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören 224 spor yapmayan ve 262 spor yapan toplam 486 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde [55] tarafından geliştirilen "Saldırganlık Envanteri" uygulanmıştır. Yapılan çalışmada bireylerin spor yapıp yapmama durumlarının saldırganlık ve iyimserlik üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Saldırganlık ortalamalarında bireylerin cinsiyet, anne ve baba eğitim seviyesi, gelir seviyesi gruplarında anlamlı bir fark görülürken ($p<0,05$), yaş, kardeş sayısı, yapmış olduğu branş dikkate alındığında ise istatistiksel farklılığa rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Shokoufeh [67] yapmış olduğu çalışmada farklı branşlarla ilgilenen bireyler ile spor yapmayan bireylerin kişilik ve saldırganlık özelliklerini karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırma Erzurum ilinde rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenen 20 voleybol, 20 futbol, 20 karate, 20 boks, 20 tenis, 20 basketbol, 20 curling, 20 buz hokeyi, 20 güreş ve 60 spor yapmayan olmak üzere toplam 240 birey ile gerçekleştirilmiştir. Takım ve bireysel spor, spor yaşı, spor branşı ve yaş değişkenine göre kişilik ve saldırganlık alt boyutlarının ortalamalarının karşılaştırılmasında Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Bireylerin spor yapıp yapmama değişkenine göre bireylerin kişilik ve saldırganlık boyutlarının ortalamaları arasında farklılık

olup olmadığını tespit etmek amacıyla Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Yapılan çalışmada spor yapan ve yapmayan bireylerin kişilikleri ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki ($p<0,01$) bulunmuştur. Çalışma sonucunda spor yapan bireylerin spor yapmayan bireylere oranla saldırganlık özelliği gösterme durumlarının daha düşük olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Bilir [68] yapmış olduğu çalışmada beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin şiddet eğilim tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma Çukurova Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri arasından gönüllü ve tesadüfi seçilen 403 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin şiddet tutumlarının belirlenmesinde [69] tarafından geliştirilen "Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği" kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde öğrencilerin şiddete yönelik tutumları; cinsiyete göre, erkekler lehine ve izlenilen temaslı, temassız sporlara göre temaslı sporları izleyenlerin lehine şiddet tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Öğrencilerin lisanslı ve lisanssız sporcu olma durumuna, temaslı-temassız sporları yapanlara göre ve bölümler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Buna rağmen lisanslı sporcu olan öğrencilerin lisanslı olmayan öğrencilere ve temaslı spor yapan öğrencilerin, temassız spor yapan öğrencilere göre şiddet puanlarının daha yüksek olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Aydın ve ark. [70] yapmış oldukları çalışmada ortaokullarda öğrenim gören ve düzenli olarak spor yapan ve yapmayan öğrencilerin şiddet eğilimlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma Kütahya ilindeki ortaokullarda öğrenim gören ve yaşları 12-14 arasında değişen, 101'i kız 99'u erkek toplam 200 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin şiddet düzeylerinin incelenmesinde [69] tarafından geliştirilen "Şiddet Eğilim Ölçeği" kullanılmıştır. Yapılan çalışmada öğrencilerin şiddet eğilimlerinde cinsiyet ve spor yapma durumlarına göre anlamlı bir farklılık saptanmazken ($p>0,05$), öğrenim gördükleri sınıf ve algılanan sınıf içi başarı durumlarına göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Sonuç olarak sınıf ve başarının ortaokul öğrencilerinde şiddet eğilimin belirleyicileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yücel ve ark. [71] yaptıkları çalışmada sporda şiddet ve saldırganlığı inceleyerek bu davranışların sebeplerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma literatürün taranması sonucu elde edilen ikincil verilerle hazırlanmıştır. Sonuç olarak spor alanlarının barış, kardeşlik ve sevginin mekânı olduğu günlerin yerine günümüzde sporda şiddet ve saldırganlık davranışlarının giderek arttığı, birden fazla nedenin bu davranışların gerçekleşmesinde etkin olduğu ve bu durumun sporla ilgilenen tüm kesimlerin rahatsızlık duymasına neden olduğunu belirlemişlerdir.

Uluşık ve ark. [72] yapmış oldukları çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin stres ve saldırganlık düzeylerinin spor yapma durumlarına göre incelenmesini amaçlamışlardır. Araştırma Burdur il merkezinde ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 365 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde [61] tarafından geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği" kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin spora katılım şekilleri ve ilgilendikleri spor türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Sonuç olarak ortaöğretim öğrencilerinde spora katılımının bireysel veya takım spor dallarıyla ilgilenme durumlarına göre saldırganlık düzeylerini etkileyen bir etmen olduğu belirlenmiştir. Kulüp sporcularının diğer sporculara oranla fiziksel saldırganlık düzeylerinin daha fazla olduğu tespit edilmiş, bunun temelinde yatan ana nedenin ise performanslarını geliştirme ve müsabakalarda kazanmaya yönelik çalışmalar yapmalarından kaynaklandığı düşünülmüştür.

Çetinoğlu [73] yapmış olduğu çalışmada amatör futbolcuların özyeterlik inançlarının ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırma Bursa ilinde 1. amatör ligde futbol oynayan 17-25 yaş arası toplam 111 birey ile gerçekleştirmiştir. Örneklem hacminin belirlenmesinde basit tesadüf güvenlik esası kullanılmıştır. Sporcuların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde [58] tarafından geliştirilen "Saldırganlık Envanteri" kullanılmıştır. Yapılan çalışma da özyeterliğin yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık üzerine anlamlı bir etkisi olmadığı görülürken ($p>0,05$), atılgan saldırganlık üzerine anlamlı ve negatif yönlü bir etkisi olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Sonuç olarak sporcuların özyeterlik düzeyinin artmasıyla atılgan saldırganlık düzeylerinin düştüğü bilgisine ulaşmıştır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Taekwondo ve yüzme sporuyla amatör düzeyde uğraşan ve spor yapmayan 18-24 yaş arası bireylerin şiddete eğilimlerinin incelenmesini amaçlayan bu çalışmada mevcut durumu ortaya koymayı hedefleyen tarama modelinde bir araştırma hazırlanmıştır.

Tez çalışmasının bu bölümünde, örnekleme, araştırma modeli, araştırmanın sayıları, veri toplama teknikleri, güvenilirlik analizi ve verilerin istatistiksel analizine yer verilmiştir.

3.1. Örnekleme

Araştırmanın örnekleri Kahramanmaraş'ta 18-24 yaş arasında olan aktif olarak Taekwondo ve yüzme sporuyla uğraşan sporcu, hiç spor yapmayan sağlıklı gönüllüler olmak üzere toplam 300 (179 k, 121 e) bireyden oluşturmaktadır. Çalışmada ankete katılan kızların yaş ortalaması 19.24 ± 1.69 yıl ve erkeklerin yaş ortalaması ise $19,5 \pm 2.59$ yıl'dır.

3.2. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada taekwondo ve yüzme sporuyla ilgilenen gençlerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik genel tarama modeli kullanılmıştır.

3.3. Araştırmanın Sayıtları

Araştırmaya katılan bireyler anket ve ölçekleri samimi ve doğru bir şekilde cevaplandığı varsayılmıştır. Örnek büyüklüğü sayıca popülasyonu (evreni) temsil edebilecek büyüklüktedir. Kullanılan ölçme aracı ve izlenen yöntemler araştırmanın amaçlarını açığa çıkaracak niteliktedir. Bu konuda yapılan literatür taraması araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği açısından yeterlidir.

3.4. Veri Toplama Teknikleri

Çalışmada 18-24 yaş arası aktif olarak taekwondo ve yüzme sporuyla uğraşan sporcu ve hiç spor yapmayan sağlıklı gönüllülerden oluşan bireylerin şiddet/saldırganlık düzeylerinin incelenmesine yönelik olarak Buss-Perry [61] tarafında geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği" kullanılmıştır.

3.4.1. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Buss-Perry "Saldırganlık Ölçeği" (BPSÖ) [61] literatürde en çok kullanılan saldırganlık ölçeklerinden biridir. Buss-Durkee [74] "Düşmanlık Envanteri" inden (BDDE) uyarlanan bu

ölçek, 29 maddeden oluşan 5 lilitert ölçeğidir. Ölçek, saldırganlığın 4 alt boyutu olan; fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfkeyi ölçmeyi amaçlamaktadır. Fiziksel saldırganlığa yönelik 9 soru ile diğer bireylere fiziksel yönden zarar verme durumu, sözel saldırganlığa yönelik 5 soru ile düşmanlığa yönelik 8 soru ve öfkeye yönelik 7 soru ile bireyde saldırganlığın duygusal boyutu ve saldırganlığın kognitif boyutunu incelemeyi amaçlamaktadır [75].

3.5. Güvenilirlik Analizi

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinin güvenilirliği iç-tutarlılık katsayısının hesaplanması ve test-tekrar test güvenilirliği ile test yarılama güvenilirliğinin analiz edilmesi yöntemleriyle ölçülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılığı Cronbachalpha katsayısı kullanılarak ölçülmüştür. Cronbach Alpha (α) katsayısına göre ölçeğin güvenilirliğinin yorumlanması aşağıda verilen değer aralıkları kullanılmıştır.

* $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ölçeğin güvenilir olduğu söylenemez.

* $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ölçeğin güvenilirliği düşük seviyededir.

* $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ölçek oldukça güvenilirdir.

* $0.80 \leq \alpha < 1.00$ bu durumda ise ölçek yüksek seviyede güvenilirdir.

Çalışmamızda Cronbachalpha (α) değeri 0.857 (n=29) olarak bulunmuş ve ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Ölçekte yer alan değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisinin ortaya konulması amacıyla Barlett testi (Barlett test of Sphericity) ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik ölçütü kullanılmıştır. Barlett testi korelasyon matrisinde değişkenlerin en az bir kısmı arasında yüksek dereceli bir korelasyon ilişkisinin olma olasılığını test eder. Barlett testine göre elde edilen değer istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde ise bu değişkenler arası yüksek korelasyon olduğunu işaret eder [76]. Çizelge 1'de Barlett test değerine göre değişkenler arasında yüksek korelasyon ilişkisi olduğu tespit edilmiştir ($p=0.000 < 0,05$). Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü ise gözlenen korelasyon katsayıları ile ölçülen korelasyon katsayılarını büyüklük açısından karşılaştıran bir indekstir. KMO oranı 0.5 in üzerinde olması gerekir [77].

Çizelge 1’de KMO değeri 0.887 (%88.7) olarak elde edilmiştir. KMO değerlerine göre korelasyon ilişkisinin yorumlanması aşağıdaki değerlere göre yapılmaktadır.

* $0.00 \leq KMO < 0.50$ kabul edilemez

* $0.50 \leq KMO < 0.60$ zayıf

* $0.60 \leq KMO < 0.70$ orta

* $0.70 \leq KMO < 0.80$ iyi

* $0.80 \leq KMO < 0.90$ çok iyi

* $0.90 \leq KMO < 1.00$ mükemmel

Çizelge 1. Barlett testi ve Kaiser-MeyerOlkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü

KMO ve Bartlett Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,887
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2374,694
	df	406
	Sig.	0,000

Söz konusu KMO ve Barlett testinden elde edilen sonuçlar veri setinin analize uygunluğu için kullanılır. KMO değerinin %88.7 ve Barlett testinin istatistiksel olarak anlamlı olması ($p=0.000 < 0,05$) değişkenler arasında yüksek korelasyonların olduğunu göstermekte ve kullandığımız veri setinin analize uygunluğunu göstermektedir.

3.6. Verilerin İstatistiksel Analizi

Anketlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, çalışmanın amaçlarına göre farklı istatistiksel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada tanımlayıcı istatistikler ortalamalar, frekans ve yüzdelik değerlerle ifade edilirken karşılaştırmalı istatistiklerde ise parametrik testler t-testi ve Anova (F) testi uygulanmıştır. İki örneklem grubu arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığının belirlenmesinde t-testi uygulanmaktadır. Bu çalışmada cinsiyetlere göre saldırganlık alt boyutları arasındaki ilişkinin belirlenmesinde t-testi uygulanmıştır. İki yada daha fazla ortalama arasında istatistiksel olarak bir fark olup olmadığının belirlenmesinde ise varyans analizi olan Anova testi kullanılmaktadır. Bu

Çalışmada cinsiyetlere göre spor branşları itibariyle saldırganlık faktörlerinin değerlendirilmesinde ortalamalar açısından bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla One-Way Anova testi uygulanmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerinin yüzdeler dağılımı ve cinsiyetleri bağlı yaş ortalamaları Çizelge 2’de verilmiştir. Ankete katılanların %59.7’si kız, %40.3’ü erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Cinsiyetlere bağlı yaş ortalamaları incelendiğinde kız öğrencilerin yaş ortalaması $19.24 \pm 1,69$, erkek öğrencilerin yaş ortalaması ise $19.5 \pm 2,59$ olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 2. Ankete katılan öğrenci sayıları ve cinsiyete bağlı olarak yaş ortalamaları değişimi.

		Öğrenci sayıları		Yaş ortalamaları değişimi	
		n	%	X	SS
Cinsiyet	Kız	179	59,7	19,24	1,69
	Erkek	121	40,3	19,5	2,59

Öğrenci sayılarının eğitim aldıkları spor branşlarına göre dağılımları Çizelge 3’de verilmiştir. Çizelge 3’e göre toplam 300 öğrencinin %62’si sporla yapmakta, %38’i spor yapmamaktadır. Spor yapan öğrencilerin %25.3’ü taekwondo, %20’si yüzme, %6.3’ü futbol, %4’ü atletizm ve %4’ü fitness, %1.7’si voleybol ve %0.7’si badminton ile uğraşmaktadır.

Çizelge 3. Ankete katılan öğrencilerin eğitim aldıkları spor branşlarına göre değerlendirilmesi

Öğrencilerin eğitim aldıkları spor branşları									
	Taekwondo	Yüzme	Atletizm	Futbol	Fitness	Badminton	Voleybol	Spor Yapmayan	Σ
N	76	60	12	19	12	2	5	114	300
%	25,3	20,0	4,0	6,3	4,0	0,7	1,7	38,0	100

Öğrencilerin şiddet/saldırganlık düzeylerinin incelenmesine yönelik Buss-Perry tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği’nde yer alan 29 adet önermeye verdikleri tepkilerin değerlendirilmesi Çizelge 4’te verilmiştir. 29 farklı sorudan oluşan Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinin maddeleri ve faktörleri (a-d) aşağıda verilmiştir. Her bir faktörü analiz etmek için kullanılan soru (S) numaraları verilmiştir.

a. Fiziksel Saldırganlık (S13, S8, S2, S11, S25, S16, S29, S22 ve S5)

b. Düşmanlık (S20, S24, S3, S26, S10, S15, S7, ve S17)

c. Öfke (S19, S28, S1, S18, S9, S23 ve S12)

d. Sözel Saldırganlık (S27, S6, S21, S14 ve S4)

Çizelgeye göre saldırganlık ile ilgili verilen 22 önermenin öğrenci karakterlerine çok az uygun olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın 7 önermeye (S4, S13, S15, S17, S20, S28, S29) öğrenciler karakterime çok uygun cevabını vermişlerdir. Çizelge 5’te görüldüğü üzere söz konusu 7 önermenin ortalama ölçek değerleri 3 ile 4 aralığındadır (Çizelge 4).

Çizelge 4. Öğrencilerin Buss-Perry saldırganlık ölçeğinde yer alan önermelere verdikleri tepkilerin değerlendirilmesi

Soru No:	Anket maddeleri	N	X	SS
S1	Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler.	300	2,39	1,37
S2	Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim.	300	2,49	1,38
S3	Biri bana fazla iyi davranışta bulunursa “Acaba ne istiyor” düşüncesi taşırım.	300	2,70	1,39
S4	Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığımda açıkça söylerim.	300	3,73	1,32
S5	Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim.	300	2,67	1,49
S6	Görüşüme katılım olmadığında tartışmadan kendimi alıkoyamam.	300	2,42	1,43
S7	Bazı zamanlar kişi veya olaylara olan kızgınlığım uzun sürer.	300	3,01	1,38
S8	Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemem.	300	2,38	1,40
S9	Sakin biriyim.	300	2,94	1,39
S10	Tanımadığım insanların yakın davranışlarından şüphe duyarım.	300	2,16	1,43
S11	Daha önce tanıdığım kişileri tehdit ettiğim oldu.	300	3,13	1,50
S12	Çok çabuk parlar ve yine hemen sakinleşirim.	300	2,55	1,42
S13	Bana sataşanı kolaylıkla tartaklarım.	300	3,26	1,36

Çizelge 4. Devam

Soru No:	Anket maddeleri	N	X	SS
S14	Sinirimi bozan kişilere düşüncelerimi kolaylıkla söyleyebilirim.	300	2,57	1,46
S15	Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir.	300	3,22	1,46
S16	Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olduğunu sanmıyorum.	300	2,74	1,39
S17	Bazen hayatın bana karşı adaletsiz olduğunu düşünüyorum.	300	3,20	1,35
S18	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.	300	2,68	1,41
S19	Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım.	299	2,62	1,36
S20	Bazen insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım.	300	3,21	1,52
S21	İnsanlarla sıkça görüş ayrılığı yaşarım.	300	3,09	1,44
S22	Birisi bana vurursa karşılığını veririm.	300	2,90	1,31
S23	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissederim.	300	2,62	1,39
S24	Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladığını düşünürüm.	300	2,57	1,39
S25	Birisi beni iterse onunla kavga ederim.	300	2,39	1,40
S26	Arkadaşlarımın arkamdan konuştuklarını biliyorum.	300	2,39	1,41
S27	Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler.	300	2,11	1,26
S28	Bazen ortada sebep yokken aniden sinirlenir tepki veririm.	300	3,22	1,42
S29	Çoğu insana kıyasla daha çok kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.	300	3,09	1,47

4.1 Karşılaştırmalı İstatistikler

Cinsiyete Göre Karşılaştırmalar:

Bağımsız Örnekler T-Testi Ölçeğin Alt Boyutlarına Göre Dağılımları

Öğrencilerin cinsiyetler itibariyle saldırganlık ölçeği faktörlerinin karşılaştırılması Çizelge 5'te ve cinsiyetler itibariyle saldırganlık faktörleri ortalamaları Çizelge 6'da verilmiştir. Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre cinsiyetler itibariyle saldırganlık faktörlerinden düşmanlık faktörü ($p=0.068$) ve sözel saldırganlık faktörü ($p=0.082$) ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre erkeklerin düşmanlık faktörü ortalaması kızlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde sözel saldırganlık faktörü ortalaması erkeklerde daha yüksektir. Genel olarak erkeklerin kızlara göre düşmanlık ve sözel saldırganlık eğilimleri daha yüksek olup bu durum erkeklerin daha saldırgan olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Çizelge 5. Cinsiyete bağlı olarak Saldırganlık Ölçeği Faktörlerinin karşılaştırılması (t-testi)

Independent Samples Test	t	Sd	p	X ₁ -X ₂
Fiziksel Saldırganlık	-1,006	298	,315	-0,07933
Düşmanlık	-1,830	298	,068	-1,33150
Öfke	-1,246	298	,214	-0,10773
Sözel Saldırganlık	-1,745	298	,082	-0,16421

Çizelge 6. Cinsiyete bağlı olarak Saldırganlık Faktörleri Ortalamaları

	Cinsiyet	N	X	SS
a. Fiziksel Saldırganlık	Kız	179	24,7654	6,03089
	Erkek	121	25,4793	6,02647
b. Düşmanlık	Kız	179	21,9330	6,47866
	Erkek	121	23,2645	5,71805
c. Öfke	Kız	179	18,6983	5,28391
	Erkek	121	19,4711	4,91270
d. Sözel Saldırganlık	Kız	179	13,5922	4,11440
	Erkek	121	14,4132	3,81591

Saldırganlık faktörleri (a-d) Spor Yapmayan, Bireysel Spor yapanlar (Yüzme, Atletizm, Fitness, Taekwondo), Takım Sporlarını Yapanlar (Futbol, Badminton, Voleybol) ve spor yapmayanlar olarak değerlendirilmiştir.

Spor yapmayan, bireysel sporlar ve takım sporları grupları bakımından saldırganlık faktörleri ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Anova testi sonuçları Çizelge 7’de verilmiştir. Çizelgeden görüldüğü üzere spor branşları itibariyle saldırganlık faktörleri ortalamaları birbirine yakındır. Anova sonuçlarına göre fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık faktörleri istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ancak sözel saldırganlık faktörü ortalamasının branşlar itibari ile farklı olduğu saptanmıştır($p=0.048<0,05$). Buradan takım sporları ile uğraşanların sözel saldırganlık ortalamasının diğer branşlara göre daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Çizelge 7. Spor Branşları İtibariyle Saldırganlık Faktörlerinin Değerlendirilmesi (One-Way Anova Testi)

		N	X	SS	F	Sig.
Fiziksel Saldırganlık	Spor Yapmayan	114	24,60	6,01	1.298	0.275
	Bireysel Sporlar	160	25,11	6,10		
	Takım Sporları	26	26,69	5,58		
	Total	300	25,05	6,03		
Düşmanlık	Spor Yapmayan	114	21,97	6,36	0,613	0,275
	Bireysel Sporlar	160	22,73	6,24		
	Takım Sporları	26	23,04	5,34		
	Total	300	22,47	6,21		
Öfke	Spor Yapmayan	114	18,85	5,37	0,234	0,791
	Bireysel Sporlar	160	19,03	5,13		
	Takım Sporları	26	19,62	4,26		
	Total	300	19,01	5,14		
Sözel Saldırganlık	Spor Yapmayan	114	13,39	3,97	3,065	0,048*
	Bireysel Sporlar	160	14,06	3,96		
	Takım Sporları	26	15,46	4,20		
	Total	300	13,92	4,01		

5. TARTIŞMA

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin psikometrik özelliklerinin incelenmesine yönelik bir çok çalışma yapılmış ve bu çalışmalarda özgün formunu destekleyen sonuçlar açığa çıkarılmıştır [78, 79, 80, 81, 82, 83]. Elde edilen bulgularda ölçeğin ve alt ölçeklerinin test-tekrar test güvenilirliği ve iç tutarlılığı yeterli bulunmuştur [61, 78, 79, 80]. Yapılan istatistiki analizlerde alt ölçekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir [61, 78]. Buss ve Perry Saldırganlık Ölçeği'nin iç tutarlılık katsayıları; fiziksel saldırganlık (0.85), sözel saldırganlık (0.72), öfke (0.83) ve düşmanlık (0.77) kriterleri için hesaplanmış ve toplam puan 0.89 olarak tespit edilmiştir [75]. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği birçok dile uyarlanmış ve benzer çalışmalar yapılmış ve ölçeğin özgün yapısını destekleyen benzer bulgular elde edilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanan çalışmalarında [75] geçerli ve güvenilir yapısını koruduğu sonuçları elde edilmiştir.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık ölçeği faktörlerinin karşılaştırılması Çizelge 5'te ve cinsiyetleri itibariyle saldırganlık faktörleri ortalamaları Çizelge 6'da verilmiştir. Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre cinsiyetlere göre saldırganlığın alt faktörü olan düşmanlık faktörü ($p=0.068$) ve sözel saldırganlık faktörü ($p=0.082$) ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre erkeklerin düşmanlık faktörü ortalaması kızlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde sözel saldırganlık faktörü ortalaması erkeklerde daha yüksektir. Genel olarak erkeklerin kızlara göre düşmanlık ve sözel saldırganlık eğilimleri daha yüksek olup bu durum erkeklerin daha saldırgan olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Spor yapmayan, bireysel sporlar ve takım sporları grupları bakımından saldırganlık faktörleri ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Anova testi sonuçları Çizelge 7'de verilmiştir. Çizelgeden görüldüğü üzere spor branşları itibariyle saldırganlık faktörleri ortalamaları birbirine yakındır. Anova sonuçlarına göre fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık faktörleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Ancak sözel saldırganlık faktörü ortalamasının branşlara göre değerlendirildiğinde p değeri 0.048 olarak bulunmuş ve sözel saldırganlık istatistik açıdan önemli bulunmuştur ($p<0,05$). Dolayısı ile takım sporları ile uğraşanların sözel saldırganlık ortalamasının diğer branşlar ile karşılaştırıldığında daha yüksek sözel saldırganlığın olduğunu söylemek mümkündür.

286 öğrencinin katıldığı ve bu öğrencilerin 183'ü (%64) erkek, 103'ü (%36) kızlardan oluştuğu çalışmada [13]; Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları yaş, cinsiyet, akademik bölüm ve spor branşlarına göre değerlendirildiğinde farklar istatistiksel yönden önemli bulunmamıştır ($p>0,05$). Aynı bölüm (Beden Eğitimi Öğretmenliği) öğrencilerinin 2 ve 4. sınıfları değerlendirildiğinde; Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki fark istatistiksel açıdan önemli bulunmuştur ($p=0,021$). Saldırganlık ölçeğinin alt ölçeklerinden olan yıkıcı ve edilgen saldırganlık arasındaki ilişki (korelasyon) pozitif yönde $r=0,582$ olarak belirlenmiş ve ilişkinin önemsizliği tespit edilmiştir. [13] çalışmasının sonuçları bütün olarak değerlendirildiğinde, saldırganlık düzeyinin sosyodemografik değişkenlerden etkilenmediği belirlenmiştir.

Özdemir ve Abakay [84] yaptıkları çalışmada; kadın voleybolcuların futbolculardan daha yüksek iletişim becerilerine sahip oldukları ancak yıkıcı saldırganlık alt boyutunda ise kadın voleybolcuların futbolculardan daha saldırgan oldukları belirlenmiştir. Voleybol oynayanların eğitim durumu düştükçe yıkıcı ve edilgen saldırganlıklarının arttığı gözlemlenmiştir. Diğer taraftan, kadın futbolcuların iletişim becerileri artarken atılganlık düzeylerinin buna bağlı olarak arttığı, yıkıcı saldırganlıkları ile beraber edilgen saldırganlıklarının da arttığı belirlenmiştir.

Tutkun ve ark. [62] yaptıkları araştırmada; sporun bireyleri veya grupları karşılıklı bir rekabet ve yarışmanın içine soktuğunu bildirmişlerdir. Rakibe doğrudan teması gerektiren bireysel sporlar takım sporları ile karşılaştırıldığında; bireysel temas gerektiren spor yapanların saldırganlık ve şiddete daha yatkın oldukları belirlenmiştir. Sporda başarı sadece galip gelme olarak düşüldüğünde, fiziksel davranışlardaki kontrolün kaybolması bir yerde galip gelme amacına hizmet etmektedir. Takım sporu yapan futbolcuların deneyimlerine bağlı olarak hangi durumun spor saldırganlığı hangi durumun takım hakkını koruma olduğunu daha iyi analiz edebilmektedirler. Dolayısı ile sporunun deneyime bağlı olarak; sporcuların hem kendi hem de rakibinin hakkını müsabaka kuralları çerçevesinde korumayı öğrenebildiklerini söyleyebiliriz [85].

Hokeycilerle yapılan bir çalışmanın sonucuna göre, çalışmamaya katılan kadın ve erkek hokeycilerin iletişim becerilerinin genel olarak yüksek olduğu, yıkıcı saldırganlık ve edilgen saldırganlık puanlarının ortalamasının altında olduğu tespit edilmiştir. Hokeycilerin iletişim becerileri artarken atılganlık davranışlarının da arttığı ancak edilgen saldırganlık davranışlarının azaldığı belirlenmiştir. Yıkıcı saldırganlık artması edilgen saldırganlığın artmasına sebep olmuştur. Bu sonuçlar beraber değerlendirildiğinde; sporcularda yıkıcı

saldırıcılık ve edilgen saldırıcılık davranışlarının azaltılması, atılganlık davranışının artırılması için iletişim becerilerinin artırılması gerektiği söylenebilir [86].

Fiziksel Saldırıcılık, Düşmanlık faktörleri ve toplam değerler Spor branşı değişkenine göre incelendiğinde; bireysel sporlarla uğraşan sporcuların takım sporlarıyla uğraşan sporculara göre saldırıcılık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç; spor faaliyeti esnasında takım sporcularının sosyal davranış sergilemeyi devam ettirebilmesi fakat bu durumun aksine bireysel sporcuların daha çok kendisiyle baş başa kalıp içsel dünyasını diğer bireylerle paylaşamamasından kaynaklı olabilir. Öfke hissi olduğu anda diğer bireylerle paylaşılmaması öfkenin boyutunu arttırabilmekte ve daha sonra bir patlama şeklinde saldırıcılık eylemleriyle beraber meydana gelebilmektedir. Kuruç ve Bayar [87] ve [62] bireysel sporcuların takım sporcularına göre daha saldırıcın oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ancak, [88] takım sporcuları ile bireysel sporcular arasında fark olmadığı sonucuna ulaşan sonuçlar elde etmişlerdir. Bu durum saldırıcılığın kültürden kültüre sporcular arasında değişkenlik gösterebileceğine işaret etmektedir [89]. Temas sporlarıyla uğraşmanın engellenmiş ve saldırıcın oyuncuların saldırıcılık düzeyini düşüreceğine ilişkin de çok az kanıt vardır [4]. Aslında bazı durumlarda bu oyuncular daha da saldırıcınlaşmaktadırlar [90].

Emery ve ark [91] perdelemeye izin verilen liglerde oynayan genç buz hokeyi oyuncularının perdeleme ile ilgili daha olumlu yaklaşımları olduğunu ve perdeleme yapılmayan liglerde oynayan oyunculara oranla daha yüksek saldırıcılık seviyesi gösterdiklerini bulmuştur (Emery ve ark., 2009). Yeniden düzenlenmiş engelleme-saldırıcılık kuramına göre, engelleme her zaman saldırıcılığa yol açmasa da uyarılmayı, kızgınlığı ve başka düşünce ve duyguları yükselttiği için saldırıcılık olasılığını da yükseltmiş olur [92, 93, 94, 95].

Yapılan bir çalışmaya göre cinsiyet değişkenine göre saldırıcılık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu diğer okul türü, aile gelir düzeyi, anne-baba eğitim durumu, anne-baba mesleği değişkenlerine göre saldırıcılık düzeylerinde fark olmadığı tespit edilmiştir [96].

Yukarıda ilgili yabancı ve yerli yazın incelendiğinde elde edilen sonuçların benzer olduğu görülmektedir. Buda sporun özellikle temas sporlarında saldırıcılığın daha fazla olduğu görülmektedir.

6. SONUÇLAR

Bu çalışmanın sonucunda elde edilen sonuçlar aşağıya çıkarılmıştır.

1. Çalışmanın sonuçlarına göre erkeklerin düşmanlık faktörü ortalaması kızlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır.
2. Sözel saldırganlık faktörü ortalaması erkeklerde daha yüksektir.
3. Saldırganlık cinsiyete göre değerlendirildiğinde, erkeklerin kızlara göre düşmanlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.
4. Sözel saldırganlık eğilimleri erkelerde kızlara oranla daha yüksek olup bu durum erkeklerin daha saldırgan olduğu kanısını oluşturmaktadır.
5. Spor branşları itibariyle saldırganlık faktörleri ortalamaları birbirine yakındır.
6. Bulgular istatistiki olarak değerlendirildiğinde, fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık faktörleri istatistiksel olarak anlamlı değildir.
7. Sözel saldırganlığın branşlara göre farklı olduğu ve bu farklılığın istatistik açıdan önemli olduğu saptanmıştır ($p=0.048<0,05$).
8. Takım sporları yapan sporcularda sözel saldırganlık diğer branşlara göre daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

7. ÖNERİLER

Aynı çalışma farklı spor branşlarına uygulanabilir.

Sporcuları çalıştıran antrenörlerin özellikle antrenmanda ve müsabakalarda kazanma hırsı ile sporcularına agresif mücadeleyi teşvik edici tutumlardan kaçınmaları gerektiğinin söylenmesi saldırganlığın önlenmesi açısından önemlidir.

Sporcuların müsabaka esnasında agresif tutumlardan kaçınarak, kazanma hırsını centilmenlikle sürdürmeleri gerektiği aksi taktirde aynı hareketlerin geri bildirim yoluyla kendisine de yapılabileceğini unutmamaları gerektiği bilinci oluşturulmalıdır.

Sporcuların saldırgan tutumlarda gerek seyirciyi gerekse rakibi galeyana getirecek saldırgan tutumlardan uzak durmaları gerektiği düşüncesindeyiz.

Sporla ilgili kurumların saldırganlık ve şiddet konusunda, eğitim öğretim kuruluşları, gençlik merkezleri ve bunun gibi gençlerin yoğun olarak ilgi gösterdiği yerlerde fair-play kavramını açıklayıcı, öğretici etkinlikler düzenleyebilir. Medya kuruluşları, televizyon programlarında saldırganlığı özendirici her türlü yorum ve görüntülerden kaçınması gerekliliğini benimseyerek, bu doğrultuda hareket edilebilir.

Egzersiz uygulamalarının saldırganlık ve şiddet eğilimi düzeylerini azalttığı tespit edildiğinden, Beden Eğitimi ve Spor Dersi haftalık ders saatinin artırılması sağlanabilir. Öğrencilerin buldukları il veya ülke genelinde yapılan çeşitli organizasyonlara katılımı sağlanarak spora teşvik edilebilir. Basın-yayın organlarında kamu spotlarına daha fazla yer verilmesi sağlanarak sportif aktivitelerin psikolojik açıdan kazandırdıkları ile ilgili bilgiler verilebilir. Günümüzdeki uygulamalardan biri olan park ve bahçelere spor aletleri konulması çalışmalarına benzer projeler geliştirilerek sportif etkinliklerin uygulanma alanları genişletilebilir.

Spor salonu ya da tesislerin yapımı zorunlu hale getirilebilir. Spor bilincinin gelişimi için eğitim, seminer vb. çalışmalar yapılabilir. Sporun sadece elit seviye için değil sağlık için kazanılması gerekli en büyük hareket anlayışı olduğunun yaygınlaştırılması gereklidir.

Toplumumuzun spor kültürüne sahip olmaları sağlanarak Anayasanın 58. ve 59. maddeleri gereği sporun bir kültür haline getirilmesi sağlanabilir. Aynı zamanda yapılacak olan bu faaliyetler toplumun diğer bireylerinin spora yönlendirilmesi ve özendirilmesi adına da yararlı olabilir. Son olarak araştırmanın farklı illerde ve daha geniş bir kitlenin katılımıyla yapılması daha verimli bilgiler elde edilmesi açısından uygun olabilir.

KAYNAKLAR

1. Russell, G.W. 1978. Crowd size and density in relation to athletic aggression and performance, *Social Behavior and Personality Research*, 2(1): 9-15.
2. Tiryaki, S. 1996. Identification of the level of aggression of individuals participating sports (a contractive study on team and individual sports), Master Thesis, Mersin University, Social Sciences Institute, Mersin.
3. Gill, D.L. 2000. Psychological dynamics of sport and exercise, Champaign, IL: Human Kinetics.
4. Gill, D.L., Williams, L. 2008. Psychological dynamics of sport and exercise, 3rd ed. Leeds: Human Kinetics.
5. Sarkın, S. 2012. The effect of domestic violence addressing children on the level of self confidence and communication skills of students at the 6th 7th and 8th classes in primary schools, Master Thesis, Necmettin Erbakan University, Education Sciences Institute, Konya.
6. Weinberg, R.S., Gould, D. 2015. Spor ve Egzersiz Psikolojisinin Temelleri, Nobel Yayınları, Ankara.
7. Karayılmaz, A. 2006. Amatör küme futbolcularını saldırganlığa iten psiko-sosyal nedenler (Zonguldak süper amatör ligi örneği), Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
8. Korkut, F. 2002. İfade edici saldırganlık ölçeğinin (ISÖ) Türkçeye uyarlanması üzerine bir ön çalışma. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2002;2(23), 48-53.
9. Bayram, Y. 2012. Spor yapan ve yapmayan 14-18 yaş grubu öğrencilerin saldırganlık tutularının incelenmesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
10. Şahin, H. M. 2003. Sporda Şiddet ve Saldırganlık, Nobel yayın dağıtım, Ankara, 49-68-72, 80-85.

11. Dervent, F. 2007. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılma İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
12. Yılmaz, S. 2013. Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili Bayrampaşa ilçesi örneği), Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
13. Erşan, E. E., Doğan, O., Doğan, S. 2009. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyo demografik açıdan değerlendirilmesi, Cumhuriyet Tıp Dergisi, 31, 231-238.
14. Kabak, F. 2009. Ergenlerde spora katılımın saldırgan davranışlar üzerine etkilerinin incelenmesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
15. Totan, T.,Yöndem, Z. D. 2007. Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve arkan ilişkileri açısından incelenmesi, Ege Eğitim Dergisi 8(2), 53-68.
16. Karataş, H., Öztürk, C. 2009. Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım, Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 2(2), 61-74.
17. Solak, N. 2011. Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi - Çorum ili örneği, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
18. Kesen, N. F., Deniz, M. E., Durmuşoğlu, N. 2007. Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12, 353-364.
19. Çobanoğlu, M. G. 1993. Sporda Saldırganlık Olgusu ve Bu Olgunun Sportif Performans Üzerine Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.

20. Ersoy, Ş. 2001. Çocuk Yuvasında Kalanlarla Ailesiyle Yaşayan Dokuz-On bir Yaş Grubundaki Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
21. Adıgüzel, G.2012. Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Empatik Eğilim, Duyguları İfade Etme ve Öz-Anlayış Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
22. Dizman, H. 2003. Anne-Babası ile Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
23. Karabıyık, Ç. 2003. Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlığı Zorlayan Bazı Değişkenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
24. Çetinkaya, H. 1991. Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
25. Hatunoğlu, A.1994. Ana Baba Tutumları İle Saldırganlık Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
26. Efiltili, E. 2006. Orta Öğrenim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi, Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
27. Gürsoy, F., Dizman, H., Gültekin, G. 2006. Saldırganlık Kuramları Aggressiveness Theorems, www.pa.edu.tr. (Erişim Tarihi: 15.02.2017).
28. Köknel, Ö. 1982. Kaygıdan Kişiliğe Mutluluk, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul
29. İnceoğlu, M. 1985. Güdüleme Yöntemleri, Ankara Üniversitesi Basın- Yayın Yüksekokulu Yayınları, Ankara 4:30.
30. Dollard, J., Doob, W. L., Miller, E. N., Mowrer, H. O., Sears, R. R., 1939. Frustrations of And Aggression, Yale University Institute of Human Relations. Pub. For the institute of human relations. New Haven.

31. Yavuzer, H. 2009. Saldırganlığı Önlemeye Yönelik Psiko-Eğitim Programlarının Lise Öğrencilerindeki Etkisinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
32. Cox, R. H. 1985. In Sport Psychology: Sport Psychology For Teenager, Dubuque, IA: Wm. C. Brown.
33. Pulur, A., Kaynak, İ., Orhan, S., 2004. Polislerin Spor Müsabakalarındaki Saldırgan Seyirciye Müdahalede Kendi Taraftarlığının Etkisinin Araştırılması, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, Kırşehir. (5) 2; 241-260.
34. Doğan, B. 2007. Spor Sosyolojisi ve Uygulamalı Spor Sosyolojisine Giriş, Ankara. Nobel Yayın Dağıtım, 2007.
35. Aracı, H. 1993. Okullarda Beden Eğitimi, Bağırhan Yayınevi, Ankara
36. Ketten, M. (1993). Türkiye'de Spor. 2. Baskı İstanbul. Polat Ofset.
37. Özbaydar, S. 1983. İnsan Davranışlarının Bilimsel Sınırları ve Spor Psikolojisi, Bilimsel Sorunlar Dizisi, İstanbul. Altın Kitaplar Yayınevi, 30-31.
38. Alderman, R. B. 1978. Psychological Behavoir in sport. Philedelphia. W.B. Saunders.
39. Yetim, A. A. 2011. Sosyoloji ve Spor, Berikan Yayınevi, Ankara.
40. Gill, D. L. 1986. Pschological dinamics of sports, Champaign: Human KineticsPuplishers.
41. Cox, R. H. 1994. Sport Psychology Concepts and Applications, (2. ed.). Wisconsin: WCB Brown & Benchmark Publishers.
42. Aşçı, H., Kirazcı, S., 2003. Spor Bilimlerinin Psikolojik Temelleri, Bağırhan Yayınevi. Ankara. 153-196.
43. Moran, A. P. 2004. Sport and Exercise Psychology A Critical Inroduction, Routledge: New York. 5-35.
44. Doğan, O. 2005. Spor Psikolojisi. Nobel Kitapevi. Adana. 2005 (2):49-128.
45. Oda, B. 2014. 11-13 Yaş Grubundaki Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin İyimserlik ile Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

46. Küçük, V., Koç, H. 2003. Psiko-Sosyal Gelişim Süreci İçerisinde İnsan ve Spor İlişkisi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kütahya. Aralık 2003: (9)
47. Konter, E. 2003. Spor Psikolojisi Uygulamalarında Yanılgılar ve Gerçekler, Dokuz Eylül Yayınları. İzmir. 2003: 73.
48. Acet, M. 2005. Sporda Saldırganlık ve Şiddet, Morpa Yayınları, İstanbul. 2005: 55-59.
49. Leith, L. L. 1977. The Psychological Assessment Of Agression In Sport: A Critique Of Existing Measurement Techniques, Israel: International Symposium On Psychological Assessment In Sport, Wintage Institute.
50. Winberg, R. S., Gould, D. 1995. Foundation of Sport and Exercise Psychology. Champign, Il: Human Kinetics.
51. Ramazanoğlu, F., Canikli, A., Saygın, Ö. 2002. Futbolcular ile Teakwondocuların Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması, Atatürk Üniversitesi, BESYO, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Erzurum, (4):2;37-39.
52. Afyon, YA, Özkan, H., Yıldız, M. S. 2005. Profesyonel Futbol Takımlarının Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları 2005; 163-167.
53. Kırbaş, Ş., Taşmektepligil, Y., Üstün, A. 2007. Ortaöğretimde Gençleri Şiddete Yönelten Nedenler ve Şiddeti Engellemede Spor Aktivitelerinin Rolünün İncelenmesi: Amasya İli Örneği, SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, (4); 177-185.
54. Kırımoğlu, H., Parlak, N., Dereceli, Ç., Kepoğlu, A. 2008. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Spora Katılım Düzeylerine Göre İncelenmesi, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, (2) 2; 147-154.
55. Tuzgöl, M. (1998). Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
56. Taştan, Ş. 2009. Futbol Taraftarlığı ve Şiddet Olgusu, Farklı Taraftar Gruplarında Şiddet Eğilimleri Üzerine Karşılaştırılmalı Sosyolojik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

57. Dervent, F., Arslanoğlu, E., Şenel, Ö. 2010. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi (İstanbul İli Örneği), Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, İstanbul: (7):1; 521-533.
58. Kiper, I. (1984). Saldırganlık Türlerinin Çeşitli Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
59. Özdevecioğlu, M., Yalçın, Y. 2010. Spor Tatmininin Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, (4) 1: 63-76.
60. Odabaşı, Z. 2006. Çalışma yaşamında stres. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
61. Buss, A. H., Perry, M. 1992. The Aggression Questionnaire. J Pers Soc Psych, 63: 452-9.
62. Tutkun, E., Güner, Ç. B., Ağaoğlu, S. A., Soslu, C. 2010. Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi, Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, (1):1; 23-29.
63. Duyar, D. 2011. Futbol Seyircisinde Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
64. İlhan, E., Çimen, Z. 2011. Spor Alanlarında Şiddet ve Spor Medyasının Etkileri: Spor Yazarlarının Alguları, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, (5) 3: 224-234.
65. Ersoy, A., Tazegül, Ü., Sancaklı, H., 2012. Güreşçilerin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyo-demografik Açısından İncelenmesi (Ankara Örneği), Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, (9):1; 386-397.
66. Karabulut, O. E. 2013. 16 Yaş Altı Çim Hokeyi Sporcularının Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Bakımında İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, 11 (2); 139-147.
67. Shokoufeh, S. 2014. Erzurum'da Farklı Branşlarla İlgilenen Sporcular ile Spor Yapmayan Sedanterlerin Kişilik ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

68. Bilir, P. 2014. Analysis of the Attitudes of Students at the School of Physical Education and Sports Towards Violence, Niğde University Journal of Physical Education and Sport Sciences. 8 (1): 73-82.
69. Çetin, H., 2004. Öğrenci Ergenlerin şiddete Yönelik Tutumları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
70. Aydın, P., Ersoy, A., Aktaş, N. 2015. Aktif Spor Yapan ve Yapmayan 12-14 Yaş Ortaokul Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin İncelenmesi, Sportif Bakış; Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(1), 1-9.
71. Yücel, S. A., Atalay, A., Gürkan, A. 2015. Sporda Şiddet ve Saldırganlığı Etkileyen Unsurlar, Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi, 2 (2); 68-90.
72. Uluşık, V., Pepe, K. 2015. Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi, (1):1; 1-13.
73. Çetinoğlu, G. 2016. Bursa Birinci Amatör Ligindeki Futbolcuların Özyeterlilik ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
74. Buss, A. H., Durkee, A. 1957. An inventory for assessing different kinds of hostility. J Consult Psych, 21: 343-9.
75. Madran Demirtaş, A. 2012. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması, Türk Psikiyatri Dergisi, 2012;23.
76. Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L., Black, C. W. 1998. Multivariate Data Analysis, Prentice Hall, New Jersey.
77. Sharma, S. 1996. Applied Multivariate Techniques, John Wiley & Sons Inc., New York.
78. Archer, J., Kilpatrick, G., Bramwell, R. 1995. Comparison of two aggression inventories. Aggress Behav, 21: 371-80.
79. Archer, J., Haigh, A. M. 1997. Do beliefs about aggressive feelings and actions predict reported levels of aggression? Br J Soc Psychol, 36:83-105.

80. Harris, J. A. 1995. Confirmatory factor analysis of the Aggression Questionnaire, *Behav Res Ther*, 8:991-3.
81. Ireland, J. L.,Archer, J. 2004. The association between measure of aggression and bullying among juvenile and young offenders. *Aggress Behav*, 30: 29-42.
82. Meester, C., Muris, P., Bosma, H. 1996. Psychometric evaluation of the Dutch version of the Aggression Questionnaire. *Behav Res Ther*, 34: 839-43.
83. O'Connor, D. B.,Archer, J., Wu, F. 2001. Measuring aggression: Self-reports, partner reports and responses to provocation situations. *Aggress Behav* 27: 79-101.
84. Özdemir N, Abakay U(2017). "Kadın Voleybol ve Futbolcularda İletişim Becerileri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1):41-52.
85. Afyon YA, Metin SC(2015). "Muğla Süper Amatör Ligindeki Futbolcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi", *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 6(1):5-11.
86. Yıldırım A, Abakay U (2015). "Hokeycilerin İletişim Becerileri ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1):17-28.
87. Kuruç, Z., & Bayar, P. (1989). *Sporun Kişilik Üzerine Etkileri Araştırma Raporu*. Ankara: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü.
88. Dalbudak, İ., Ramazanoğlu, F., Beyleroğlu, M., Gökyürek, B., & Okan, İ. (2016). Spor Bilimleri Fakültesindeki Performans Sporcusu ve Spor Yapmayan Meslek Yüksekokulundaki Öğrencilerin Duyusal Zeka ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi Isparta Örneği. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 51-66.
89. Kafalı S, Hünkar İ, Keçeci O, Demiray E(2017). "Bireysel Spor ve Takım Sporu Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması",*Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 50(10):386-390.
90. Arms R1, Russel Gw, Sandilands M1(1979). "Effects of Viewing Aggressive Sports on the Hostility of Spectators", *Social Psychology Quarterly*, 42:275-279.

91. Emery CA, Mckay CD, Campbell TS, Peters AN(2009). "Examining Attitudes Toward Body Checking, Levels Of Emotional Empathy, And Levels Of Aggressionin Body Checking And Non-Body Checking Youth Hockey Leagues",Clinical Journal Of Sports Medicine, 19(3): 207-215.
92. Baron RA, Richardson DR(1994). Human Aggression. Newyork: Plenum Press.
93. Berkowitz L(1965). The Concepts of Aggressive Drive:Some Additional Considerations. InL.Berkowitz (Ed), Advences in Experimental Social Psychology, 2:301-329.
94. Berkowitz L(1969). Roots Of Aggression. Newyork: Atherton Press.
95. Berkowitz L(1993). Aggression: Its Causes, Consequences and Control. Philedelphia: Temple University Press.
96. Türkçapar Ü, Şenol E, Büyükçapar F (2014). "Özel Okullar ile Devlet Okullarında Öğrenim Gören Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi" Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 16(1):19-29.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, soyadı : Bülent OKYAZ
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 10.04.1983, Kahramanmaraş
Medeni hali : Evli
Telefon : 0 (344) 300 21 99
Faks : 0 (344) 300 21 83
e-posta : okyaz@ksu.edu.com

Eğitim

DereceEğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	2017
Lisans: Konya Selçuk Üniversitesi-KONYA (Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği)	1999
Lise: Borsa Lisesi-ADANA	1988

İş Deneyimi

2004-2016	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğretim Görevlisi
2015-2016	Kahramanmaraş Fidan Spor Teknik Sorumlusu
2013-2015	Kahramanmaraş Belediye Spor Gençlik Gelişim Teknik Sorumlusu
2011-2013	KAHRAMANMARAŞ Şekeroba Belediye Spor Futbol Takım Sorumlusu
2008-2011	Kahramanmaraş Spor – KAHRAMANMARAŞ Gençlik Gelişim Teknik Sorumlusu
2001-2002	Seyhan Belediye Spor-ADANA Futbol Takım Antrenörlüğü
2000-2001	Seyhan Belediye Spor-ADANA Futbol Takımı Oyunculuğu

1999–2000	Aksaray Spor-AKSARAY Futbol Takımı Oyunculuğu
1994–1999	Kombassan Konyaspor-KONYA Futbol Takımı Oyunculuğu
1993–1994	İskenderun Spor-HATAY Futbol Takımı Oyunculuğu
1991–1993	Mersin İdman Yurdu-İÇEL Futbol Takımı Oyunculuğu

Formasyon

- Türkiye Futbol Federasyonu UEFA A Lisansı
- Ümit Milli Takım Oyunculuğu
- A Genç Milli Takımı Oyunculuğu
- B Genç Milli Takımı Oyunculuğu
- Türkiye Badminton Federasyonu 1.Kademe Antrenör Lisansı

Kazandığı Ödüller

2000–2001	Türkiye Amatör Lig Şampiyonluğu
1988–1989	B Genç Milli Takım Balkan Şampiyonluğu
1987–1988	Türkiye İkinci Ligi Şampiyonluğu
1984–1985	Adana Karması Türkiye Şampiyonluğu ve Türkiye Gol krallığı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Okyaz, B., Gençay, Ö. A. 2017 Farklı branşlarda spor yapan bireylerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu. 26-28 Ekim 2017, Kahramanmaraş